

Pārskats par lasītāju apkalpošanu Latvijas Universitātes Bibliotēkā padomju periodā

LU 78. zinātniskā konference, Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija, 26.08.2020.

Ievads

Raksts izveidots uz konferencē prezentētā referāta bāzes un sniedz ieskatu lasītāju apkalpošanas tendencēs toreizējā Latvijas Valsts universitātes Zinātniskajā bibliotēkā (tagad – Latvijas Universitātes Bibliotēkā) no 1940. gada 17. jūnija līdz 1941. gada 1. jūlijam un no 1944. gada 16. oktobra līdz 1990. gada 4. maijam.

Padomju varas gados Latvijas Universitātes Bibliotēkas (turpmāk – LU Bibliotēka) darbs tika organizēts atbilstoši padomju ideoloģiskajām nostādņām – tai bija jāklūst par nozīmīgu sabiedriski politiskās audzināšanas un pilsoniskās apziņas veidošanas centru, bet bibliotekāriem – par aktīviem masu audzinātājiem ar uzdevumu veikt politisko izglītošanu. Padomju augstskola bija svarīgs posms jaunatnes komunistiskās audzināšanas sistēmā.

Bibliotēka – viens no lielākajiem Latvijas Valsts universitātes mācību un zinātniski – pētnieciskā darba palīgsektoriem. Tās galvenais uzdevums – apgādāt lielo studentu, aspirantu un mācību spēku kolektīvu ar nepieciešamo zinātnisko, mācību un sabiedriski-politisko literatūru saskaņā ar universitātes mācību, zinātniski – pētniecisko un idejiski – politiskās audzināšanas plāniem. Bibliotēkas uzdevums ir popularizēt padomju zinātnes – visprogresīvākās un visbagātākās zinātnes pasaulē – sasniegumus, audzināt studentus padomju patriotisma garā, palīdzēt tiem veidot sevi par augsti kvalificētiem padomju speciālistiem.¹

Jēdzienu “*lasītāju apkalpošana*” padomju terminoloģija šaurākā nozīmē skaidro kā grāmatu izsniegšanu lasīšanai uz vietas un abonementa (arī neklātienē un starpbibliotēku) kārtībā, plašākā nozīmē – arī bibliogrāfisko uzziņu sniegšanu, bibliotēkas masu darba pasākumu (grāmatu izstāžu, lasītāju konferenču, bibliogrāfisko apskatu utml.) organizēšanu.² Padomju periodā Bibliotēka izveidoja savu lasītāju apkalpošanas sistēmu, kas ietvēra diferencētu lasītāju apkalpošanu abonementā un lasītavā, uzziņu, bibliogrāfiskos un informācijas pakalpojumus, kā arī pielietoja daudzveidīgas masu darba formas.

Lasītājus iedalīja sekojošās grupās: dienas, vakara un neklātienē studenti, mācībspēki, zinātniskie darbinieki un aspiranti, kvalifikācijas celšanas kursu un sagatavošanas nodaļu klausītāji, citi LU darbinieki, lasītāji no citām organizācijām un uzņēmumiem. Atbilstoši šim sadalījumam gada beigās tika apkopoti skaitliskie rādītāji un fiksēts lasītāju un apmeklējumu kopskaits Bibliotēkā.

Kā pētniecības bāze raksta sagatavošanai izmantotas LU Bibliotēkas atskaites un citi dokumenti no LU Bibliotēkas krājuma, Latvijas Valsts arhīva fonda “*Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas Latvijas Universitāte*” materiāli, publikācijas laikrakstos “*Studentu Avīze*”, “*Padomju Students*” un citu autoru (Laima Laroze, Heinrihs Strods, Gita Treide, Jana Dreimane) pētījumi par LU Bibliotēku. LU Bibliotēkas un arhīva materiāli skatīti “*de visu*”. Raksta autore padomju varas periodā nav strādājusi bibliotēkā lasītāju apkalpošanā, tāpēc galveno terminu apzināšanai tika izmantoti padomju periodā lietoto terminu skaidrojumi.

¹ Odzeļeviča, O. Zinātniskā bibliotēka jauno mācību gadu uzsākot. *Padomju Students*, 1953, Nr. 19, 4. lpp.

² Peile, E. Bibliotekāro terminu vārdnīca : krievu-latviešu un latviešu-krievu. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1957, 111.-112. lpp.

LU Bibliotēkas darbība pirmajā padomju varas gadā

1940. gada 17. jūnijā neatkarīgajā Latvijā ienāca Padomju Savienības karaspēks. Jau jūlijā notika LU vadības nomaiņa – par rektoru iecēla no Krievijas atsūtīto Jāni Paškeviču. Padomju vara iepriekšējos 20 gados izveidoto sistēmu pārveidoja atbilstoši savām vajadzībām un ideoloģiskajām nostādņām – slēdza un reorganizēja fakultātes, izsūtīja mācībspēkus un studentus. 25. septembrī Universitātes padome apstiprināja jauno nosaukumu Latvijas Valsts universitāte, mācības tika uzsāktas 1. oktobrī. Priekšmetu mācību sistēmu nomainīja kursu sistēma.³ LU Bibliotēkas darbību pirmajā padomju okupācijas gadā ir analizējusi Gita Treide savā pētījumā.⁴

Ieskatu LU Bibliotēkas darbībā sniedz arī laikrakstā “Studentu Avīze” 1941. gada 25. maijā rakstītais: “Ar 24. maiju sāk darboties LVU bibliotēkas lasītavas jaunajās telpās Komunāru bulv. 4 [tagad – Kalpaka bulv. 4].⁵ Mācības spēkiem, darbiniekiem un studentiem lasītavas atvērta darbdiens no plkst. 8.00-22.00. Vārdnīcas, enciklopēdijas un rokas grāmatas izsniedz katrā laikā. Laikā no plkst. 8.00-15.00 pieprasītās grāmatas sameklē tūlīt un izsniedz lasītājiem, bet laikā no plkst.15.00-22.00 pieprasītās grāmatas izsniedz tikai nākošajā darba dienā. Ja lasītājs vēlas saņemt grāmatas laikā no plkst. 15.00-22.00 tanī pašā dienā, tad viņam tās jāpieprasa līdz plkst. 14. Lasītāju lietošanā ir sistemātiskais katalogs darbdiens no plkst. 9.00 -21.00. Zinot vajadzīgo autoru un darba nosaukumu, lasītājs iesniedz rakstisku pieprasījumu, un vajadzīgo grāmatu sameklē bibliotekārs. Mācību spēkiem atļauts izmantot arī alfabētisko katalogu laikā no plkst. 9.00-15.00.”⁶ Savukārt no laikraksta “Jaunais Komunārs” var uzzināt, ka “Bibliotēka atrodas tagad pārbūvētās telpās, kur grāmatas novietotas četros stāvos. Ierīkota ērta lasītava studentiem ar 72 atsevišķiem galdiņiem. Ir arī divas lasītavas mācības spēkiem. Tuvākajā laikā paredzēts ierīkot speciālu žurnālu lasītavu mācības spēkiem. Bibliotēka apkalpos studentus, mācības spēkus, aspirantus, zinātniskos darbiniekus un universitātes pārējos darbiniekus. Universitātes bibliotēka būs pieejama arī plašam iedzīvotāju aprindām. Katrs pilsonis var ar bibliotēkas direktora atļauju apmeklēt lasītavu, kā arī saņemt grāmatas uz mājām.”⁷ Tiek piebilsts, ka, lai arī grāmatu izvēle liela un lasītavu telpas ērtas, piemērotas nopietnam zinātniskam darbam, apmeklētāju skaits vēl samērā mazs.

1941. gada 1. jūlijā Padomju Latvijā sākās vācu okupācijas laiks, darbu Bibliotēka turpināja, bet tikai ar citu ideoloģisko ievirzi.

LU Bibliotēkas darbība pēc Otrā pasaules kara

Otrā pasaules kara laikā LU Bibliotēka zaudēja savas telpas Komunāru bulvārī 4 un pēc kara darbu 1944. gada 16. oktobrī uzsāka Raiņa bulvārī 19 grūtos apstākļos. 1945. gada LU Bibliotēkas darba atskaitē direktors Ludvigs Straume raksta: “... tā ir izmētāta pa daudzām, t. sk., bibliotēkai nepiemērotām telpām, piemēram, bijušajā studentu ēdnīcā, kas atrodas pagrabā”.⁸ Bibliotēkā strādāja seši darbinieki, darba laiks lasītājiem – no plkst. 9.00 līdz plkst. 21.00, brīvdiena – svētdiena.⁹ 1944. gada decembrī lasītājiem kļuva pieejamas arī 13 fakultāšu bibliotēkas. Līdz 1945. gada martam lasītāji grāmatas varēja izmantot tikai uz vietas lasītavā, abonementa pakalpojumi kļuva pieejami no 1945. gada marta.¹⁰ 1948. gadā galvenajā lasītavā bija tikai 36 vietas, situācija nedaudz uzlabojās 1951. gadā, kad lasītavas vajadzībām piešķīra auditoriju, taču jau 1953. gadā tā bija jāatdod Juridiskās fakultātes bibliotēkai.¹¹ Savas telpas Komunāru bulvārī 4 LU Bibliotēka atguva tikai 1957. gadā un tajās darbojās visu padomju periodu.

³ Latvijas Universitāte 90 gados : dzīve. Rīga : Latvijas Universitāte, 2009, 78. lpp.

⁴ Treide, G. Latvijas Universitātes bibliotēka 20. gadsimta 40. gados : maģistra darbs. LU. Filoloģijas fakultāte.

Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātņu nodaļa. Rīga, 1999, 85 lp.

⁵ Iepriekš LU Bibliotēka atradās Raiņa bulvārī 19.

⁶ Anonīmi. Sākušas darboties LVU bibliotēkas lasītavas. *Studentu Avīze*, 1941, Nr. 18, 3. lpp.

⁷ Zerfs, M. Universitātes bibliotēka. *Jaunais Komunārs*, 1941, Nr. 137, 6. lpp.

⁸ LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 1.-2. lpp.

⁹ Turpat.

¹⁰ Treide, G. Latvijas Universitātes bibliotēka 20. gadsimta 40. gados : maģistra darbs. LU. Filoloģijas fakultāte.

Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātņu nodaļa. Rīga, 1999, 56. lp.

¹¹ LVA, 1340. f., 15. apr., 31. l., 2. lpp.

LU Bibliotēkas lasītāju un apmeklējumu skaits

LU Bibliotēkā lasītāju uzskaitē līdz vienotās lasītāju kartes ieviešanai 1959. gadā¹² valdīja haoss, to atzina arī direktors Boruhs Berkovičs 1952. gada LU Bibliotēkas darba atskaitē: „.. tā kā Bibliotēkā nav vienotās lasītāja kartes, skaits dabūts saskaitot visus pierakstītos lasītājus Zinātniskajā bibliotēkā un filiālēs, cipars 8595 pārsniedz kopējo universitātes studentu un pasniedzēju skaitu.”¹³ 1953. gada atskaitē direktors turpina: „... lasītājiem nav lasītāju kartes, viņus reģistrē un uzskaita tikai abonementā, pārreģistrācija katra gada sākumā nenotiek”.¹⁴

1. tabulā atspoguļots LU Bibliotēkas lasītāju un apmeklējumu skaits no viena avota – LU Bibliotēkas darba gada atskaitēm, jo izpētes gaitā vairākkārt tika konstatēts, ka skaitliskie dati par vienu un to pašu periodu dažādos avotos atšķiras.

1. tabula

Lasītāju un apmeklējumu kopskaits LU Bibliotēkā 1944.-1990. gadā¹⁵

Gads	Lasītāju skaits	Apmeklējums	Gads	Lasītāju skaits	Apmeklējums
1944 (okt.-dec.)		3131	1970	10 879	316 674
1945	2944	25 160	1971	10 788	271 001
1946	4882	58 132	1972	10 795	278 580
1947	4900	74 861	1973	11 147	258 820
1948	7936	141 224	1974	11 533	258 397
1949	9894	201 099	1975	12 257	280 242
1950	9341	209 628 / 223 427* ¹⁶	1976	13 009	339 251
1951	9044	226 372	1977	13 716	371 537
1952	8595	252 051	1978	13 761	379 849
1953	8734	274 795	1979	14 190	392 477
1954	8947	257 202	1980	14 224	400 648
1955	9705	250 696	1981	14 230	387 666
1956	10338	213 135	1982	14 279	377 530
1957	11752	199 965	1983	14 337	378 131
1958	11382	187 803	1984	14 642	340 778
1959	4500	171 520	1985	15 406	343 243
1960		201 910 / 210 987*	1986	15 507	339 097
1961	5611	221 482	1987	14 223	358 880
1962	6384	205 326	1989	13 807	339 541
1963	7700	223 599	1990	12 507	314 052
1964	8794	262 088			
1965	8930	242 855 / 272 855 *			
1966	Nav datu	297 412			
1967	10 750	331 289			
1968	10 240	327 071			
1969	10 007	320 952			

Pētniecības gaitā LU Bibliotēkas darba atskaitēs minētie skaitliskie dati tika salīdzināti ar vēsturnieka LU profesora Heinriha Stroda pētījumā¹⁷ par LU Bibliotēkas darbību padomju periodā sniegtajiem datiem. Kā redzams (1. tabula), apmeklējums 1950., 1960. un 1965. gadā pētījumā¹⁸ ir

¹² LVA, 1340. f., 15. apr., 37. l., 5. lpp.

¹³ LVA, 1340. f., 15. apr., 30. l., 2. lpp.

¹⁴ LVA, 1340. f., 15. apr., 31. l., 17. lpp.

¹⁵ Dati no LU Bibliotēkas darba gada atskaitēm.

¹⁶ Latvijas Valsts universitātes vēsture, 1940-1990 / sastādītājs un zinātniskais redaktors Dr.habil.hist. Heinrihs Strods ; Latvijas Universitāte. Rīga : Latvijas Universitātes žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 1999, 326. lpp.

¹⁷ Turpat.

¹⁸ Turpat.

norādīts ievērojami lielāks nekā LU Bibliotēkas darba atskaitēs. Profesors norāda, ka „... *izskaitļots pēc Laimas Larozes sniegtajiem datiem*”.¹⁹ Jāpiekrīt citu pētnieku jau iepriekš secinātajam, ka „... *okupācijas laika iestāžu oficiālajām atskaitēm pilnībā uzticēties nevar, tās izmantojamas kā līdzeklis vēsturiskās patiesības atklāšanai*”.²⁰

Savukārt LU Bibliotēkas darba atskaitēs reizēm tiek minēti iemesli, kāpēc kādā noteiktā gadā skaits ir samazinājies vai palielinājies. Piemēram, par 1969. gadu minēts, ka lasītāju ir mazāk nekā iepriekšējā gadā sakarā ar izslēgtajiem studentiem un studentiem, kas neatjaunojās studijām.²¹ Savukārt 1971. gadā par 45 673 apmeklējumiem mazāk, jo divas filiālbibliotēkas ilgu laiku nefunkcionēja – Fizikas un matemātikas bibliotēkā janvārī bija ugunsgrēks, kā rezultātā tā trīs ar pusi mēnešus bija slēgta, bet Ģeogrāfijas bibliotēka pārcēlās uz citām telpām.²² 1976. gadā lasītāju par 752 vairāk, jo vairāk studentu.²³ 1977. gada atskaitē priecīga ziņa – Bibliotēka centās maksimāli aptvert visu studējošo kontingentu un tas izdevās – 100% studenti – Bibliotēkas lasītāji.²⁴ Padomju perioda izskaņā 1990. gadā samazinājās neklātienē uzņemto studentu skaits, tāpēc lasītāju skaits samazinājās par 692.²⁵

Lasītāju reģistrācija un grāmatu izsniegšana

LU Bibliotēkas darba atskaites fragmentāri ļauj izsekot lasītāju apkalpošanai abonementā un lasītavā, kur notika ne tikai grāmatu izsniegšana, bet arī lasītāju pierakstīšana jeb reģistrācija, kā arī uzskaitē. Tā kā pārskata periodā LU Bibliotēkai vienmēr bijušas problēmas ar telpām, konkrēti – ar to trūkumu, LU Bibliotēka lasītāju apkalpošanu varēja uzlabot tikai ar racionālāku, precīzāku darba organizāciju, pilnveidojot atsevišķus lasītāju apkalpošanas procesus.

Lasītāji tika iedalīti sekojošās grupās: dienas, vakara un neklātienes studenti, mācībspēki, zinātniskie darbinieki un aspiranti, kvalifikācijas celšanas kursu un sagatavošanas nodaļu klausītāji, citi LU darbinieki, lasītāji no citām organizācijām un uzņēmumiem.

Vienā no 1950. gada LU Bibliotēkas Padomes sēdēm, apspriežot ZB lietošanas noteikumus, tika ierosināts „... *personām, kuras pierakstās Bibliotēkā, izpilda lasītāju formulārus, ko uzglabā Bibliotēkā*.”²⁶

1953. gadā lasītājiem nav lasītāju kartes, viņus reģistrēja un uzskaitīja tikai abonementā, nepārreģistrējot katra gada sākumā, no kartotēkas tika izņemtas to lasītāju kartītes, kuri studijas pabeiguši vai atskaitīti no LU.²⁷ 1956. gadā tika spriests „... *ieviest mūsdienīgu bibliotekāro tehniku, piemēram, drukātus formulārus*.”²⁸ 1959. gadā ieviestā vienotā lasītāja karte deva iespēju reģistrēt lasītāju vienu reizi, ar tiesībām apmeklēt Zinātnisko bibliotēku un pārējās filiālbibliotēkas. 1973. gada septembrī, kamēr 1. kursu studenti strādāja kolhozā, abonementā tika sagatavotas lasītāju kartes pēc dekanātu sarakstiem, tāpēc studentu pierakstīšana LU Bibliotēkā neaizņēma ilgu laiku.²⁹

1976. gadā lasītāju alfabētiskā kartotēka tika uzlabota ar krāsainiem reiteriem, izdalītas sekojošas grupas: sagatavošanas nodaļas klausītāji, kandidāti, citi lasītāji, parādnieki, izslēgtie no LU.³⁰ 1977. gadā

¹⁹ Turpat, [Laima Laroze – LU Bibliotēkas direktores vietniece].

²⁰ Treide, G. Latvijas Universitātes bibliotēka 20. gadsimta 40. gados : maģistra darbs. LU. Filoloģijas fakultāte. Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātņu nodaļa. Rīga, 1999, 59. lpp.

²¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1969 г. / Латвийский государственный Университет им. П. Стучки. Научная Библиотека. Рига : Латвийский государственный Университет им. П. Стучки, 1968-1990. (turpmāk – Отчет о работе НБ ЛГУ за ... г.).

²² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1971 год.

²³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1976 год.

²⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1977 год.

²⁵ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1990 год.

²⁶ LVA, 1340. f., 13. apr., 4. l., 10. lpp.

²⁷ LVA, 1340. f., 15. apr., 31. l., 16. lpp.

²⁸ LVA, 1340. f., 15. apr., 7. l., 19. lpp.

²⁹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1973 год.

³⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1976 год.

1. kursu studentiem lasītāju kartes izrakstīja līdz mācību gada sākumam pēc dekanāta sarakstiem. Kopā ar lasītāja karti tika izsniegta pamācība par LU Bibliotēkas lietošanu.³¹

1981. gadā tika noformētas 3200 lasītāju kartes, divas reizes mēnesī izskatīja lasītāju formulārus.³²

1982. gadā 1. kursu studentus LU Bibliotēkā reģistrēja pēc rīkojuma par ieskaitīšanu LU saņemšanas. Pirmo reizi tika noformēti dokumenti visu specialitāšu studentiem, kas mācību abonementā saņem sabiedriski politiskās literatūras komplektus. Līdz šim dokumenti tika formēti pie komplektu izsniegšanas, kas paildzināja literatūras saņemšanas procesu. Pirmo reizi 1. kursu studentiem nozaru bibliotēkās tika izdalītas iepriekš sagatavotas

lasītāju kartes, kas deva iespēju izsniegt grāmatas vienlaicīgi visos punktos, ekonomēt studenta laiku, jo viņš vienlaicīgi saņēma gan karti, gan grāmatas.³³

1985. gadā, pēc dokumenta “*Положения о библиотечном деле СССР*” iznākšanas, LU Bibliotēkā tika pārskatīta metodiskā dokumentācija, kas reglamentē lasītāju attiecības ar LU Bibliotēku, pārstrādāti LU Bibliotēkas lietošanas noteikumi.³⁴

Sākot ar 1987. gadu 1. kursu studenti lasītāja kartes saņēma filiālbibliotēkās.³⁵ Pēc 1988. gada secināts, ka jāvienkāršo apkalpošanas process – lasītāju formulāri līdz šim bija sadalīti pa grupām, kursiem, plūsmām, tagad – tikai fakultāte un specialitāte.³⁶

Padomju periodā studējošie tika nodrošināti ar mācību grāmatām, tāpēc LU Bibliotēkai bija jādomā, kādā veidā ātri un racionāli tās izsniegt studentiem. Arī šim procesam gadu garumā tika meklēti labākie risinājumi. Pirmajos pēckara gados bija ievērojams mācību literatūras trūkums, par to 1948. gada LU Bibliotēkas Padomes sēdē direktors Antons Ērglis norādīja: “.. *grāmatu trūkums ir dēļ nepietiekamiem līdzekļiem, ja kādu mācību grāmatu vajadzētu komplektēt 200 eksemplāros, līdzekļi atļauj iegādāties tikai 15 – 20 eksemplārus*”.³⁷ Mācību grāmatas, kas bija pietiekamā daudzumā, izsniedza uz semestri.³⁸ Arī 1962. gadā LU Bibliotēkas darba atskaitē tika secināts: “.. *nodrošinājumu ar mācību literatūru nevar uzskatīt par apmierinošu, it sevišķi slikti nodrošināti neklātnieki, pēc viņu rakstiskiem pieprasījumiem apmierināti tikai 58%*”.³⁹

1964. gadā pirmo reizi tika pielietota talonu sistēma deficītās mācību literatūras izsniegšanai.⁴⁰ Šī sistēma pastāvēja līdz pat padomju varas beigām, vēl 1982. gadā tika izveidots indikators deficītās literatūras literatūrzinātnē un vēstures zinātnē izsniegšanai. Tika izrakstīti 500 taloni pēc pasniedzēju rekomendācijas.⁴¹

1969. gadā tika nolemts atteikties no mācību grāmatu sadales pēc sarakstiem un pāriet uz talonu sistēmu. Fizikas matemātikas fakultātes katedra apņēmas talonu sadalīšanu studentiem, savukārt, LU Bibliotēka izsniedza grāmatas talona uzrādītājam. Iepriekšējos gados praktizēja mācību grāmatu sadali sākt martā aprīlī, tomēr prakse parādīja, ka optimālais laiks ir augusts, kad beidzies mācību gads un grāmatas ir nodotas bibliotēkā.⁴² 1970. gadā īpaša uzmanība tika veltīta nodrošinājumam ar mācību grāmatām. Abonementos organizēja speciālas kartotēkas, kas atspoguļoja LU Bibliotēkā esošās mācību grāmatas ar norādēm, kurām fakultātēm un grupām tās tiek rekomendētas. Ar kartotēkām notika regulārs darbs – pievienoja jauno mācību grāmatu nosaukumus, salīdzināja mācību plānus un konsultējās ar pasniedzējiem.⁴³

³¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1977 год.

³² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1981 год.

³³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1982 год.

³⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1985 год.

³⁵ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1987 год.

³⁶ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1988 год.

³⁷ LVA, 1340. f., 15. apr., 3. l., 3. lpp.

³⁸ Pēteris Stučka Latvijas Valsts universitātes Zinātniskā bibliotēka : vēsture, fondi, katalogi, lasītāju apkalpošana [redaktori-sastādītāji P. Baško un L. Laroze]. Rīga : LVU, 1963., 41. lpp.

³⁹ LVA, 1340. f., 15. apr., 40. l., 4. lpp.

⁴⁰ LVA, 1340. f., 15. apr., 42. l., 4. lpp.

⁴¹ LVA, 1340. f., 15. apr., 63. l., 2. lpp.

⁴² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1969 год.

⁴³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1970 год.

1971. gada septembrī visās filiālbibliotēkās un Mācību abonementā grāmatas izsniedza pēc mutvārdu pieprasījuma, bet Zinātniskās bibliotēkas Abonementā – tikai pēc rakstveida pieprasījuma. Zinātniskajā bibliotēkā varēja saņemt zinātnisko literatūru visās profilējošās zinātņu nozarēs, vērtīgas mākslas grāmatas, retus ārzemju izdevumus, sabiedriski politisko literatūru, daiļliteratūru, periodiku.⁴⁴

1972. gada septembrī Zinātniskās bibliotēkas arodbiedrības sapulcē vērtēja padarīto: “.. *ražošanas sektors rūpīgi pārbaudīja lasītāju pieprasījumu izpildes gaitu. Nākotnē paredzēts diferencēt pieprasījumu nosūtīšanu uz krātuvi, lai ātrāk saņemtu grāmatas tie lasītāji, kam tas steidzami vajadzīgas*”.⁴⁵ Šajā gadā, sakarā ar mācību grāmatu skaita pieaugumu, radās iespēja tās izsniegt uz ilgāku laiku, kas gan atspoguļojās mazākā apmeklējumu un grāmatu izsniegumu statistikā.⁴⁶ 1973. gadā Abonements pieprasījumus sagatavoja uz nākamo dienu.⁴⁷

1977. gadā mācību literatūru izsniedza pa komplektiem pēc īpaša grafika (pa fakultātēm un kursiem).⁴⁸ 1978. gadā mācību literatūras izsniegšanu regulēja PSRS Augstākās un vidējās izglītības ministrijas rīkojums “*Par grupālās lasītāju apkalpošanas metodes organizēšanu augstskolu bibliotēkās*”. 1. kursa studentus apkalpoja pa grupām, pārējos kursus – pa fakultātēm un specialitātēm, katru savā noteiktā dienā. Palīgā nāca arī pārējo Bibliotēkas nodaļu darbinieki.⁴⁹ 1979. gadā tika sagatavoti un izsniegti 2650 komplekti, mācību literatūra izsniegta septiņu dienu laikā.⁵⁰

1981. – 1983. gadā galvenā uzmanība tika pievērsta lasītāju grupālās apkalpošanas metodes pilnveidošanai – mācību grāmatu izsniegšanai 1. – 3. kursiem pēc grafika.⁵¹ 1988. gadā grupālās apkalpošanas metodi pielietoja tikai dienas nodaļas studentu apkalpošanai.⁵³

1986. gadā pieņēma jaunus kompleksos plānus 1986. – 1990. gadam, kuros paredzēja labāku apstākļu radīšanu LU Bibliotēkā studentu patstāvīgajam darbam.⁵⁴ 1987. gadā Ķīmijas bibliotēkā ieviesa jaunu mācību literatūras izsniegšanas veidu – lasītāji atvērtā krājumā to varēja izvēlēties paši.⁵⁵

Neklātienes studentu apkalpošana

Ar mērķi sniegt iespēju plašām darbaļaužu masām, nepārtaucot savu kārtējo darbu, iegūt augstāko izglītību, kā arī sagatavot padomju inteliģences kadrus, padomju vara ieviesa mācības vakarā un neklātienē. Arī LU 1945./46. mācību gadā atvēra Neklātienes nodaļu.⁵⁶ Neklātienes nodaļā uzņēma visus Padomju Savienības pilsoņus bez vecuma ierobežojuma ar pabeigtu vidējo izglītību vai ar eksternāta kārtā iegūtu apliecību par vidusskolas beigšanu. Ar LU Rektora piekrišanu Neklātienes nodaļā uzņēma arī pilsoņus ar nepabeigtu vidusskolas izglītību, ja izturēja noteikumus paredzētos iestājpārbaudījumus un, ja neklātienes nodaļā iestājās savā specialitātē.⁵⁷

Padomju vara bija noteikusi, ka neklātņiekiem jārada labvēlīgi darba apstākļi, piemēram, ka neklātņiekus nevar nodarbināt vakara stundās, tāpēc arī LU Bibliotēkai bija jādomā, kā vislabākajā veidā apkalpot šos studentus.

⁴⁴ Kallase, T. Iepazīsimies! *Padomju Students*, 1971, Nr. 2, 2. lpp.

⁴⁵ Kallase, T. Vienu nobeidzot, otru uzsākot. *Padomju Students*, 1972, Nr. 10, 2. lpp.

⁴⁶ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1972 год.

⁴⁷ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1973 год.

⁴⁸ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1977 год.

⁴⁹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1978 год.

⁵⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1977 год.

⁵¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1981 год.

⁵² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1983 год.

⁵³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1988 год.

⁵⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1986 год.

⁵⁵ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1987 год.

⁵⁶ Latvijas Valsts universitātes vēsture, 1940-1990 / sastādītājs un zinātniskais redaktors Dr.habil.hist. Heinrihs Strods ; Latvijas Universitāte. Rīga : Latvijas Universitātes žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 1999, 248. lpp.

⁵⁷ Anonīmi. Par neklātienes mācībām LVU. *Jaunais Komunārs*, 1941, Nr. 11, 3. lpp.

Fragmentārā informācija liecina, ka 1950. gada pieņemtajos Zinātniskās bibliotēkas Lietošanas noteikumos tika noteikts, ka neklātniekus apkalpo tikai lasītavās.⁵⁸ No 1957. gada LU Bibliotēka sāka izsūtīt mācību grāmatas pa pastu tiem neklātniekiem studentiem, kuri nedzīvo Rīgā. Ar katru gadu viņiem izsūtīto grāmatu skaits palielinājās, pateicoties apkalpošanas darba plašākai izvēršanai.⁵⁹

Sākot ar pagājušā gadsimta 60. gadiem LU Bibliotēkas darba atskaitēs bieži minēts, ka neklātniekiem studentiem ir priekšrocības salīdzinot ar dienas studentiem, jo viņi jau uzreiz pēc sesijas beigām saņem grāmatas nākamajam semestrim. 1963. gadā izsūtīja 202 grāmatas jeb 69%.⁶⁰ 1964. gadā liela daļa krājuma rezervēta neklātniekiem.⁶¹ 1968. gadā izsūtīta 251 grāmata jeb izpildīti 94% pieprasījumu,⁶² 1969. gadā – 169 grāmatas. Parādniekiem nesūtīja.⁶³ 1973. gadā – 127 grāmatas 38 studentiem.⁶⁴ 1967. gadā apmēram pusi no mācību literatūras krājuma izsniedza neklātniekiem studentiem, viņiem tika sagatavots arī metodiskais materiāls “Kā strādāt bibliotēkā.”⁶⁵ Sākot ar pagājušā gadsimta 80. gadiem par neklātnieku studentu apkalpošanu Bibliotēkas darba atskaitēs ziņu tikpat kā nav.

Lasītāju apkalpošana lasītavā

Pārmaiņas laika gaitā skāra arī lasītāju apkalpošanas organizāciju lasītavā. Pirmajā pēckara gadā “.. lasītāju zāle un abonements atrodas vienā telpā, kurā ar grūtībām var atrast 30 vietas.”⁶⁶

Pirmās brīvpieeju lasītavā ieviesa Filoloģijas un Bioloģijas fakultāšu bibliotēkas 1956. gadā.⁶⁷ 1958. gadā Zinātniskajā bibliotēkā izveidoja uzzīņu literatūras brīvpieejas krājumu lasītavā.⁶⁸

Bibliotēkas krājumā glabājas 1962. gada 16. aprīlī sastādīts „LVU ZB studentu lasītavas brīvās pieejas fonda organizēšanas priekšdarbu plāns”⁶⁹, kurā pa datumiem bija saplānoti veicamie uzdevumi, lai tā paša gada 1. oktobrī lasītava sāktu strādāt brīvpieejas apstākļos.



1.attēls. Zinātniskās bibliotēkas lasītavā.
Padomju Students, 24.05.1947

⁵⁸ 1340. f., 15. apr., 4. l., 2. lpp.

⁵⁹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1957 год.

⁶⁰ LVA, 1340. f., 15. apr., 41. l., 4. lpp.

⁶¹ LVA, 1340. f., 15. apr., 42. l., 4. lpp.

⁶² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1968 год.

⁶³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1969 год.

⁶⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1973 год.

⁶⁵ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1967 год.

⁶⁶ LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 1.-2. lpp.

⁶⁷ LVA, 1340. f., 15. apr., 34. l., 5. lpp.

⁶⁸ LVA, 1340. f., 15. apr., 36. l., 9. lpp.

⁶⁹ No LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu krājuma.

Plāns paredzēja apzināt visus LU Bibliotēkā esošos plauktus, kurus varētu izmantot, izplānot to izvietojumu lasītavā. Lasītavas darbiniekiem tika uzdots iepazīties ar brīvpieejas fondu izkārtojumu kādā no Rīgas pilsētas bibliotēkām. Uzdevumos bija predzēts sastādīt brīvpieejā izvietojamo grāmatu sarakstu un piekomplektējamo grāmatu sarakstu, izgatavot plauktu daļeņus. Īpaši organizētā darba sapulcē tika paredzēts noteikt katram darbinieka veicamos uzdevumus un to izpildes termiņu.

1962. gada 1. oktobrī brīvpieejā tika atvērta lasītavas palīgfondā ar 6000 grāmatām un 32 nosaukumu žurnāliem.⁷⁰ Zinātniskajā bibliotēkā bija atsevišķas lasītavas studentiem un mācībspēkiem, bet grāmatu un žurnālu fonds bija kopīgs. Lasītāju rīcībā bija arī palīgfondā sistemātiskais katalogs. Ja vajadzīgās grāmatas nebija palīgfondā, tā bija rakstiski jāpieprasa no krātuves.⁷¹



2.attēls. Zinātniskās bibliotēkas lasītavā.
Padomju Students, 18.10.1984.

Lai arī brīvpieēja deva iespēju lasītājiem ātrāk piekļūt grāmatām, līdzī nāca ar problēmas. Pēc diviem gadiem laikrakstā “*Padomju Students*” tiek secināts, ka “.. neiedomājami jauc grāmatu kārtību plauktos, līdz ar to grāmatas ilgu laiku paliek neatrodamas citiem lasītājiem un pat bibliotēkas darbiniekiem! Grāmatas zog! Daudzi jautās – bet kā tas var notikt? Ir taču kontrolpunkts! Jā, ir, tikai tajā nedarbojas kāds speciāls rentgena aparāts, bet sēž parasts cilvēks, kam vēl diezgan bieži jādzird dažādas apmeklētāju piezīmes”.⁷² Arī LU Bibliotēkas darba atskaitēs tika atspoguļots katru gadu brīvpieejā zudušo grāmatu skaits, piemēram, 1967. gadā pazuda 100 grāmatas⁷³, 1968. gadā – 280⁷⁴, 1969. gadā – 321 grāmata⁷⁵. Zagšana nebija vienīgā problēma, 1966. gadā laikrakstā “*Padomju Students*” tiek publicēts bibliotekāru kolektīva raksts: “.. mums, bibliotekāriem, arvien ir bijusi sava veida problēma – cīņa ar tiem atsevišķajiem lasītājiem, kas nejūt cieņu pret grāmatu: kas izdara svītrojumus un pasvītrojumus grāmatās, raksta dažādas piezīmes tajās, atstāj tintes un tauku traipus uz vākiem, apzīmē un izkrāso attēlus, izgriež reprodukcijas un beidzot – izplēš atsevišķas lapas un pat veselās nodaļas! Šis pēdējais grāmatu “apstrādāšanas” veids pēdējā gadā jau kļuvis par sistēmu: pārāk bieži mēs atrodam žurnālus, grāmatas un avīzes ar izplēstiem vai izgrieztiem rakstiem un nodaļām.”⁷⁶

⁷⁰ LVA, 1340. f., 15. apr., 40. l., 2. lpp.

⁷¹ Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātes Zinātniskā bibliotēka : vēsture, fondi, katalogi, lasītāju apkalpošana [redaktori-sastādītāji P. Baško un L. Laroze]. Rīga : P. Stučkas Latvijas Valsts Universitāte, 1963, 40.-41. lpp.

⁷² Anonīmi. Mūsu lasītavā. *Padomju Students*, 1964, Nr. 18, 3. lpp.

⁷³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1967 год.

⁷⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1968 год.

⁷⁵ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1969 год.

⁷⁶ Par grāmatas godu un dažu studentu negodu / ZB Apkalpošanas nodaļas kolektīvs. *Padomju Students*, 1966, Nr. 25, 2. lpp.

Lai arī katru gadu no lasītavas pazuda ap 300 grāmatām, jebkurā gadījumā tas bija ļoti gaidīts, pārdomāts un vajadzīgs pasākums.

Bibliogrāfiskais uzziņu un informācijas darbs

Bibliogrāfiskā uzziņa ir ziņa par iespieddarbiem vai citiem bibliotēkā glabātiem materiāliem, kas sniegta mutiski vai rakstiski, atbildot uz konkrētu pieprasījumu.⁷⁷

Bibliogrāfisko uzziņu un informācijas darbu bibliotēkas sāka veikt tikai padomju varas gados. Visbiežāk izmantotās bibliogrāfiskā uzziņu darba formas, apkalpojot bibliotēkas lasītājus, ir mutvārdu un rakstveida bibliogrāfisko un bibliotekāro uzziņu izpilde, kā arī konsultācijas.⁷⁸

Ziņas par lasītāju bibliogrāfiskās apkalpošanas sākumiem atrodamas LU Bibliotēkas 1945. gada darba atskaitē: *“Bibliogrāfijas nodaļa sāka strādāt tikai 1945. gada novembrī un izsniedza tikai rakstiskas uzziņas. No decembra Bibliotēka sagatavo jaunieguvumu sarakstus, ar kuriem iepazīstas studenti. Sniedz arī uzziņas par dažādiem jautājumiem”*.⁷⁹ 1946. gadā sniegtas 140 rakstiskas uzziņas.⁸⁰ 1948. gada darba atskaitē var lasīt: *“Sakarā ar lasītāju straujo pieaugumu, pieaug arī pieprasīto bibliogrāfisko uzziņu skaits, kuras nav iespējams izpildīt, jo nodaļā strādā tikai viens cilvēks.”*⁸¹ Tas bija Henriks Novackis, LU Bibliotēkas galvenais bibliogrāfs, vēlāk – nodaļas vadītājs, kurš LU Bibliotēkā nostrādāja 29 gadus un šo gadu laikā aktīvi informēja par bibliogrāfijas sniegtajām iespējām: *“Kā katru gadu, tā arī šogad Bibliotēka veltīs lielu vērību jauno studentu konsultēšanai darbam ar katalogiem, kartotēkām un bibliogrāfiskiem rādītājiem. Visu fakultāšu jaunajiem studentiem mācību sākumā būs jānoklausās divas lekcijas – konsultācijas LVU Zinātniskajā bibliotēkā. Šajās lekcijās studentus iepazīstinās ar to, kā strādāt, kā izmantot dažādos katalogus literatūras izvēlei, kā praktiski pielietot žurnālu un laikrakstu rakstu kartotēkas, kā iesaistīt bibliogrāfiju savā studiju darbā.”*⁸²

*“Bibliogrāfijas nodaļa studentiem palīdz izvēlēties literatūru kursa darbiem, semināru darbiem, palīdz sagatavoties referātiem, politnodarbībām, dod iespēju papildināt un padziļināt lekcijās gūto vielu.”*⁸³

„Eksāmenu sesijā lielu atbalstu studentiem dod Bibliogrāfijas nodaļa, kas ātri un pārskatāmi sakopo tiem vajadzīgos materiālus dažādās disciplīnās. Šim mērķim arī Bibliotēkas lasītavā sakopoti un viegli pieietami visi tie materiāli VK(b)P vēstures kursa tēzēm, kas atrodami tikai periodikā vai laikrakstos. Atsevišķi sakopoti materiāli par jaunām demokrātiskām valstīm”.⁸⁴

1957. gadā 1. kursiem novadītas piecas seminārnodarbības un 20 lekcijas par katalogiem un kartotēkām.⁸⁵ Ar mērķi uzlabot lasītāju informētību par jaunāko literatūru LU Bibliotēkas fondos, sākot ar 1958. gadu tiek iekārtots Jauniegvumu katalogs, *“kurā pirms iepludināšanas lielajos katalogos tiek uzkrāta tekošajā mēnesī ienākusī literatūra. Pirms tam tika sagatavots Jaunāko grāmatu biļetens, ko Bibliotēka izdeva katru dienu un, kas bija pieejams lasītājiem gan Centrā, gan fakultāšu bibliotēkās.”*⁸⁶ LU Bibliotēkas Padomes sēžu protokolos minēts, ka LU Bibliotēka 1958. gadā izdeva 190 biļetenus⁸⁷, bet 1959. gadā – 290.⁸⁸ Savukārt, 1960. gadā LU Bibliotēkas Padomes sēdē tika diskutēts par to, ka pasniedzēji minēto biļetenu nelieto un, ka arī studentiem tas nav nepieciešams, jo viņi izmanto programmā ieteikto obligāto literatūru. Padomes locekļiem oponenta gan H. Novackis, sakot, *“ka biļetens*

⁷⁷ Беляков, Л.В. Массовая работа библиотеки. Москва : [б.и.], 1973, 27. lpp.

⁷⁸ Saleniece, A. Bibliogrāfiskais uzziņu un informācijas darbs V. Lāča Latvijas PSR Bibliotēkā.

No: *V. Lāča Latvijas PSR Bibliotēkas Raksti. IV*, Rīga : Zvaigzne, 1973, 258.-278. lpp.

⁷⁹ LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 1. lpp.

⁸⁰ LVA, 1340. f., 15. apr., 24. l.

⁸¹ LVA, 1340. f., 15. apr., 26. l., 6. lpp.

⁸² Novackis, H. Grāmatas jūs gaida! *Padomju Students*, 1952, Nr. 18, 4. lpp.

⁸³ Novackis, H. LVU Zinātniskajā bibliotēkā. *Padomju Students*, 1953, Nr. 17, 5. lpp.

⁸⁴ LVU zinātniskā Bibliotēkā / Bibliotēka. *Padomju Students*, 1948, Nr. 16, 4. lpp.

⁸⁵ LVA, 1340.f., 15. apr., 35. l., 3. lpp.

⁸⁶ Novackis, H. Jaunievedums bibliotēkā. *Padomju Students*, 1958, Nr. 4, 2. lpp.

⁸⁷ LVA, 1340. f., 13. apr., 9. l., 2. lpp.

⁸⁸ LVA, 1340. f., 13. apr., 10. l., 4. lpp.

ir ērts lasītājiem, jo tajā ir norādīts šifrs”, gan direktors P. Baško – “.. gribējām atvieglot lasītājiem orientēšanos jaunajās grāmatās.” Seko Padomes lēmums – biļetenu turpmāk neizdot.⁸⁹

Laikrakstā “*Padomju Students*” 1967. gada 31. augustā H. Novackis raksta: “*Septembrī Bibliotēkā sāksies arī jauno studentu grupu apmācības – katrai akadēmiskai grupai paredzētas divas nodarbības, kurās studentus iepazīstinās ar Bibliotēkas struktūru, tās katalogiem, bibliogrāfiskajām kartotēkām un rādītājiem. Šajās nodarbībās jaunie studenti iepazīsies arī ar Bibliotēkas bibliogrāfijām un Bibliogrāfijas nodaļu, kur tie turpmāk – visu studiju laiku varēs konsultēties literatūras meklēšanas, realizācijas un bibliogrāfijas metodiskos jautājumos.*”⁹⁰ Arī LU Bibliotēkas darba atskaitēs tika atspoguļots veiktā bibliogrāfiskā darba apjoms, piemēram, 1968. gadā 1. kursu studentiem visās fakultātes organizētas sešu stundu bibliotekāri – bibliogrāfiskās nodarbības 24 grupām, kuras apmeklēja 552 studenti.⁹¹ 1969. gadā pirmo reizi tika organizētas dažas nozares bibliogrāfijas nodarbības 3. kursu studentiem.⁹²

No 1974./75. mācību gada PSRS Izglītības ministrijas lēmums visām augstskolām noteica obligātu kursa “*Informācijas, bibliotēku zinātnes un bibliogrāfijas pamati*” apgūšanu. “*Bibliotēka varēja lepoties, ka LVU studentiem šāda veida nodarbības tā organizē jau otro gadu desmitu, ar galveno uzdevumu – iemācīt studentus ātri atrast nepieciešamo informāciju, lai netiktu izniekots laiks, nemākulīgi meklējot vajadzīgās grāmatas vai informāciju.*”⁹³

Noslēgumā var secināt, ka Bibliotēka pārskata periodā bibliogrāfisko uzziņu un informācijas darbu veica ar mērķi palīdzēt lasītājiem studiju procesā, bibliogrāfi mācīja orientēties katalogos un kartotēkās, mācību gada sākumā konsultēja pie katalogiem, lai palīdzētu galvenokārt 1. kursa studentiem, organizēja praktiskas mācības par attiecīgiem tematiem un sniedza uzziņas.

Mikrofilmas, grāmatu izsniegšana uz nakti



3. attēls. Mikrofilmu lasīšana Centrālās bibliotēkas lasītavā 80. gadu sākumā.
LU Fotoarhīvs.

Lai pēc iespējas labāk apkalpotu lasītājus, Bibliotēka papildus literatūras izmantošanai lasītavā un abonementā piedāvāja vēl citas iespējas. Par šīm iespējām gan ir samērā maz faktogrāfiskas informācijas.

Kādā no 1959. gada LU Bibliotēkas Padomes sēžu protokoliem lasāma ziņa „... sākt komplektēt foto un mikrofilmu bibliotēku”.⁹⁴ Mikrofilmu lasīšanai bija nepieciešami mikrofilmu projektori un tādi bija gan Centrālajā, gan filiālbibliotēkās. Centrālajā bibliotēkā bija arī atsevišķa mikrofilmu lasītava.⁹⁵

⁸⁹ LVA, 1340. f., 15. apr., 11. l., 3. lpp.

⁹⁰ Novackis, H. Bibliotēka jūs gaida. *Padomju Students*, 1967, Nr. 20, 4. lpp.

⁹¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1968 год.

⁹² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1969 год.

⁹³ Kūle, L. Palīgs studentiem. *Padomju Students*, 1977, Nr. 20, 3. lpp.

⁹⁴ LVA, 1340. f., 15. apr., 10. l., 4. lpp.

⁹⁵ Pēteris Stučka Latvijas Valsts universitātes Zinātniskā bibliotēka : vēsture, fondi, katalogi, lasītāju apkalpošana [redaktori-sastādītāji P. Baško un L. Laroze]. Rīga : P. Stučka Latvijas Valsts Universitāte, 1963, [11.] lpp.

Pētniecībā pieejamajos materiālos informācija par grāmatu izsniegšanu uz nakti jeb izsniegšanu līdzņemšanai no bibliotēkas darba laika beigām līdz nākamās dienas rītam pirmo reizi tika konstatēta 1950. gadā direktora B. Berkoviča secinājumā, ka “.. *fakultātes praktizē vienīgā eksemplāra izsniegšanu uz nakti, bet tas ir slidens ceļš*”.⁹⁶ Informācija LU Bibliotēkas darba atskaitēs liecina, ka grāmatas tika izsniegtas uz nakti, piemēram 1979. un 1981. gada atskaitēs minēts, ka vienīgo eksemplāru izsniedza pasniedzējiem, aspirantiem, zinātniskajiem līdzstrādniekiem un, ka tā bija jāatdod nākamajā dienā, ja to pieprasīja cits lasītājs.⁹⁷ ⁹⁸ LU Bibliotēkas direktores vietniece Laima Laroze 1982. gada beigās kādā intervijā norādīja: “*Ir vēl viena iespēja – tā sauktais „nakts abonements”.* *Taču to var izmantot tikai tie, kuri jau iemantojuši bibliotēkas darbinieku uzticēšanos, vienmēr laicīgi nododami grāmatas*”.⁹⁹ Līdz ar to, var secināt, ka grāmatu izsniegšana uz nakti notika visā pārskata periodā uz tādiem vai citādiem noteikumiem.

Pārvietojamās bibliotēkas studentu kopmītnēs

Padomju laikā bibliotēkas ierīkoja arī studentu kopmītnēs, tās bija t.s. pārvietojamās bibliotēkas – grāmatu komplekti, ko stacionārā bibliotēka saskaņā ar līgumu izsniedza pagaidu lietošanā iestādēm, kolhoziem, kopmītnēm utml.¹⁰⁰ 1968. gada oktobrī laikrakstā “*Padomju Students*” LU Bibliotēkas darbiniece Mirdza Voitišķe raksta: “*Jaunais mācību gads rit pilnā sparā. [...] .. obligātās literatūras kalni ceļo vārda tiešā nozīmē cauri Rīgai uz kopmītnēm Burtnieku ielā 1 un Tāļivalža ielā 10, kurās dzīvo vairāk nekā tūkstoš studentu. Vadākot grāmatu kalnus šurp un turp, studenti jūtas kā nastu nesēji ēzeļi un uzņem to kā pašu par sevi saprotamu lietu un ne reizi nav padomājuši, ka nav vajadzīgs sevišķi daudz papūlēties, lai būtu pa abām kopmītnēm viena pārvietojama bibliotēka uz sabiedriskiem pamatiem. Ka šādu bibliotēku var iekārtot un vadīt paši studenti, lieliski pierāda RPI prakse, kas nu jau kuro gadu var lepoties ar labu pārvietojamo bibliotēku Burtnieku ielas 2. kopmītnē. Parastais arguments, kad apjautājas, kāpēc LVU studenti nevarētu izveidot šādu bibliotēku savā kopmītnē, ir – nav telpu. Mēs, bibliotekāri, domājam, ka vainīgs ir labas gribas trūkums, jo “pārapsūtoģība” Burtnieku ielas 2. kopmītnē ir daudz lielāka nekā LVU kopmītnēs. Bibliotēkas darbinieki cer, ka studenti aprēķinās, cik milzģgs ir nelietderģgi izlietotais laiks, un sāks domāt par pārvietojamas bibliotēkas iekārtoģšanu.*”¹⁰¹ Nākamā gada LU Bibliotēkas darba atskaitē var lasģt, ka studentiem, kuri dzģvo kopmģtnēs Burtnieku ielā 1 un Tāļivalģa ielā 10 ir organizģtas divas bibliotģkas, kuras studentus apkalpo sabiedriskā kģrtā. Par Burtnieku ielu atbild studente Dzintra Martukāne, par Tāļivalģa – studente Alda Sauleviģa.¹⁰² 1976. gadā pārvietojamģs bibliotģkas LVU studentiem bija triģas kopmģtnēs.¹⁰³

Starpbibliotģku abonements (SBA)

Kad savas bibliotģkas iespģjas bija izsmeltas, vajadzģgo literatģru meklģja Starpbibliotģku abonementa kģrtā (SBA). SBA – bibliotģku savstarpģjas sadarbģbas veids, kas sniedz iespģju saģemt literatģru no citām bibliotģkām, ja tās nav bibliotģkģ, kurģ lasģtģjs ir pierakģģģts. SBA galvenais uzdevums – apmierinģt lasģtģju pieprasģjumus pģc bibliotģkģ trģkģstoģģs literatģras.¹⁰⁴

Pirmģs ziģnas par pakalpojuma izmantoģģanu minģtas 1949. gada LU Bibliotģkas darba atskaitģ – SBA strģdģ no otrģ kvartģla un līdz gada beigģm saģemģti 88 izdevumi jeb 42,3 % no pieprasģtģ, bija 120

⁹⁶ LVA, 1340. f., 15. apr., 4. l., 4. lpp.

⁹⁷ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1979 год.

⁹⁸ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1981 год.

⁹⁹ Mģsu bibliotģkas izaugsme 120 gados : intervģja ar Laimu Laroģi / pierakģģģja Gunta Leona. *Padomju Students*, 1982, Nr. 13, 4. lpp.

¹⁰⁰ Peile, E. Bibliotģkģro terminu vģrdnģca : krievu-latvieģu un latvieģu-krievu. Rģga : Latvģjas Valsts izdevniecģba, 1957, 127. lpp.

¹⁰¹ Voitiģģke, M. Bibliotģku kopmģtnei. *Padomju Students*, 1968, Nr. 627-5, 3. lpp.

¹⁰² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1969 год.

¹⁰³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1976 год.

¹⁰⁴ Словарь библиотечных терминов / Гос. б-ка СССР им. В.И. Ленина ; общ. ред. О.С. Чубарьяна ; сост. И.М. Сулова, Л.Н. Уланова. Москва : Книга, 1976, 83. lpp.

atteikumi, no kuriem uz 59 nesaņēma nekādu atbildi.¹⁰⁵ Nākamajos gados LU Bibliotēka par SBA pakalpojumu regulāri stāstīja laikraksta “*Padomju Students*” lappusēs. “*Ja studentam vajadzīga grāmata vai žurnāls, kā Zinātniskajā bibliotēkā nav, tad te palīdz SBA – Starpbibliotēku abonements, t.i., Zinātniskā bibliotēka uz laiku aizgūst vajadzīgo grāmatu no citām republikas vai Savienības bibliotēkām. Caur SBA students var pasūtīt arī vajadzīgo žurnālu vai grāmatu foto kopijas un mikrofilmās.*”¹⁰⁶

SBA kārtībā bija iespējams pasūtīt grāmatas ne tikai no Padomju Savienības, bet arī no ārvalstu bibliotēkām. Tika uzsvērtā paša lasītāja atbildība ātrākai pasūtījuma saņemšanai, ievērojot SBA lietošanas noteikumus:

- 1) pirms pasūtīt literatūru no citu republiku bibliotēkām, rūpīgi jāpārbauda katalogā, vai tā nav mūsu pašu bibliotēkā vai Valsts un Fundamentālajā bibliotēkā,
- 2) grāmatas nosaukumu jāraksta valodā, kādā to lasīs,
- 3) lai savlaicīgi uzzinātu par saņemtajām grāmatām, jāseko SBA ziņojumiem Komunāru bulvārī 4 un Gorkija ielā 48.

Parasti pasūtījumus varēja saņemt pēc samērā ilga laika (3 – 4 nedēļām), atsevišķos gadījumos, ja vajadzīgā grāmata aizņemta, vai tā jāmeklē citās bibliotēkās, bija jāgaida vēl ilgāk. Pasūtītā literatūra LU Bibliotēkā atradās vienu mēnesi (izņemot retos eksemplārus), to varēja izmantot tikai lasītavā, tāpēc lasītājus aicināja strādāt intensīvi, jo lietošanas termiņš netika pagarināts. SBA kārtībā saņemto literatūru pamatā izmantoja studiju un diplomdarbu sagatavošanai, kā arī mācībspēki zinātniskā darba veikšanai. Šīs grāmatas varēja lasīt arī citi interesenti.¹⁰⁷ Dažkārt ar laikraksta palīdzību tika atgādināts par pakalpojuma izmantošanas noteikumu ievērošanu. LU Bibliotēkas bibliogrāfs H. Novackis rakstīja: “.. ir arī tādi lasītāji, kas šo svarīgo visas valsts mēroga aparātu izmanto vieglprātīgi, šķiezdami tādā kārtā valsts līdzekļus un daudzu bibliotēku darbinieku darbalaiku. Tādi lasītāji grāmatu gan pasūta, bet, kad tā pienākoši, nenāk to lasīt un grāmata dīkā noguļ visu laiku plauktā. Velti tātad iztērēti līdzekļi, velti strādājuši vairāku bibliotēku darbinieki, un galvenais – kādam lasītājam, kam šī grāmata varbūt arī bijusi vajadzīga, tā atteikta”.¹⁰⁸

2. tabula

Starpbibliotēku abonementa kārtībā saņemto izdevumu skaits¹⁰⁹

Gads	Saņemto izdevumu skaits	%
1949	88	42,3
1956	382	
1957	508	
1967	449	40,7
1968	650	
1969	787	96,0
1976	599	52,0
1979	649	
1983	588	78,4
1988	700	70,0

1970. gadā, pateicoties jaunajam PSRS Kultūras ministrijas Nolikumam par SBA darbu, pasūtīšanas iespējas kļuva daudz plašākas. SBA darbinieki bija tiesīgi griezties pie jebkuras bibliotēkas bez ierobežojumiem. Jaunajā Nolikumā bija paredzēts, ka bibliotēka, kas grāmatu atsaka, pati nosūta pieprasījumu tālāk. Bibliotēkām bija pienākums grāmatas izsūtīt arī tad, ja tā ir vienīgais eksemplārs.¹¹⁰ Tomēr jau 1972. gadā tiek konstatētas problēmas – lai arī grāmatas var pieprasīt bez jebkādiem

¹⁰⁵ LVA, 1340. f., 15. apr., 27. l., 20. lpp.

¹⁰⁶ Novackis, H. LVU Zinātniskajā bibliotēkā. *Padomju Students*, 1953, Nr. 17, 5. lpp.

¹⁰⁷ Tūtere, L. Vajadzīga reta grāmata? Lūdzu! *Padomju Students*, 1969, Nr. 31, 2. lpp.

¹⁰⁸ Novackis, H. Izmantojiet SBA apdomīgi! *Padomju Students*, 1964, Nr. 10, 4. lpp.

¹⁰⁹ Dati no LU Bibliotēkas darba gada atskaitēm.

¹¹⁰ Kallase, T. SBA. Kas tas tāds? *Padomju Students*, 1970, Nr. 25, 2. lpp.

ierobežojumiem no jebkuras PSRS bibliotēkas, tam ir arī ēnas puse – lielās Maskavas un Leņingradas bibliotēkas ir tik ļoti pārslogotas, ka grāmatas jāgaida ilgi. Gaidīt četras, sešas līdz astoņas nedēļas bija parasta lieta – ja pieprasījums nonāca Maskavā tad, kad grāmata nosūtīta, piemēram, uz Vladivostoku. Lasīšanas termiņš – viens mēnesis. Jāpieskaita laiks, ko grāmata pavada ceļā un, ja pieprasījums rindā ir trešais vai desmitais... Ilgi bija jāgaida limitēto ārzemju žurnālu rakstu kopijas.¹¹¹ Vēlreiz tika atgādināts, ka rūpīgi jāpārbauda, vai nepieciešamā grāmata nav Latvijas bibliotēkās un pieprasījums jāaizpilda, sniedzot visas ziņas par pasūtāmo grāmatu, jo katrai bibliotēkai ir tiesības neizpildīt neprecīzi uzrakstītu pieprasījumu.

2. tabula izlases kārtībā sniedz ieskatu par LU Bibliotēkā SBA kārtā saņemto izdevumu skaitu un to izteiksmi procentos. LU Bibliotēkas darba gada atskaitēs reizēm veikta analīze par saņemtajiem izdevumiem, piemēram, par 1965. gadu minēts, ka SBA kārtā galvenokārt pasūta pasniedzēji, aspiranti un zinātniskie līdzstrādnieki, kā arī studenti diplomdarbu sagatavošanai¹¹², 1967. gadā saņemtās 449 grāmatas un žurnāli galvenokārt bija ārzemju literatūra¹¹³, 1968. gadā no citām bibliotēkām saņemtas 650 grāmatas, no kurām apmēram 99% bija svešvalodās, tās galvenokārt pieprasījuši Svešvalodu, Fizikas un matemātikas, Juridiskās un Filozofijas fakultātes studenti.¹¹⁴

Darbs ar atteikumiem

Ar mērķi pilnīgāk nodrošināt lasītājus ar pieprasīto literatūru, notika darbs atteikumiem. Atteikums – neapmierināts grāmatas pieprasījums.¹¹⁵

1945. gada LU Bibliotēkas darba gada atskaitē minēts, ka darbs ar atteikumiem nenotiek¹¹⁶, pieejamā informācija liecina, ka atteikumus sāk uzskaitīt un analizēt no 1949. gada septembra. Šajā gadā ir 3875 atteikumi lasītājiem, no tiem 1887 gadījumos grāmatu nav LU Bibliotēkā, 1833 gadījumos – grāmata ir pie citiem lasītājiem, 155 gadījumos – cits iemesls.¹¹⁷

Nākamo desmit gadu atskaitēs atteikumi netiek pieminēti, vien 1959. gada darba atskaitē minēts, ka sistemātiski tiek veikts darbs ar atteikumiem, kā rezultātā notiek piekomplektēšana.¹¹⁸ 1965. gada atskaitē minēts, ka, lai novērstu atteikumus, tiek pārbaudīts krājums, par trūkstošo literatūru informēja Komplektēšanas nodaļu piekomplektēšanai un pieprasīja SBA kārtā¹¹⁹.

Nākamo gadu Bibliotēkas darba atskaitēs regulāri minēts, ka pastiprināti tiek veikts darbs ar atteikumu analīzi, tos izskatīja katru dienu un tajā pašā dienā centās lasītājam sniegt atbildi, bet skaits minēts tikai nedaudzās atskaitēs. 1985. gadā bija 10165 atteikumi, no tiem 9685 gadījumos izdevums izsniegts citiem, 220 – izsniegts SBA kārtā, 612 – nav uz vietas.¹²⁰

1988. gadā bija 7604 atteikumi jeb 10% no visiem pieprasījumiem.¹²¹ Lai novērstu atteikumus: pārbaudīja krājumu, vai nav nepareizi ielikta plauktā, lasītāvā izsniedza literatūru no rezervējuma plaukta, lai paralēli to varētu izmantot vairāki lasītāji, grāmatas pieprasīja SBA kārtā, bieži pieprasītās grāmatas mikrofilmēja, par trūkstošo literatūru informēja Komplektēšanas nodaļu. Kopumā tas bija sarežģīts un darbietilpīgs process.

LU Bibliotēkas darba pieredzi ar atteikumu analīzi apkopojusi LU Bibliotēkas Apkalpošanas nodaļas vadītāja Faina Levina.¹²² Atteikumi tika dalīti trīs grupās: “nav bibliotēkā”, “nav vietā”,

¹¹¹ Kallase, T. Vēl par SBA. *Padomju Students*, 1972, Nr. 18, 2. lpp

¹¹² LVA, 1340.f., 15. apr., 43. l., 4. lpp.

¹¹³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1967 год.

¹¹⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1968 год.

¹¹⁵ Peile, E. Bibliotekāro terminu vārdnīca : krievu-latviešu un latviešu-krievu. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1957, 122. lpp.

¹¹⁶ LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 2. lpp.

¹¹⁷ LVA, 1340. f., 15. apr., 27. l., 19. lpp.

¹¹⁸ LVA, 1340. f., 15. apr., 37. l., 6. lpp.

¹¹⁹ LVA, 1340. f., 15. apr., 43. l., 4. lpp

¹²⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1985 год.

¹²¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1988 год.

¹²² Левина, Ф. Анализ отказов читателям : из опыта работы Научной библиотеки ЛГУ им. П. Стучки.

“aizņemta”. Galvenais atteikumu iemesls 86,9% – “aizņemta” jeb – izdevums bija izsniegts citam lasītājam. Šajā gadījumā lasītāju “lika” rindā, lasītavā izsniedza literatūru no rezervējuma plaukta, sazinājās ar lasītāju, kuram izdevums bija izsniegts. Piemēram, 1978. gada darba atskaitē minēts, ja grāmata atrodas pie cita lasītāja, tad tā jāatdod divu dienu laikā.¹²³

Iemeslu “nav bibliotēkā” analizēja Bibliogrāfijas, Komplektēšanas un Katalogizācijas nodaļas, bet tikai tajā gadījumā, ja pieprasījums atbilda LU profilam un tas tika minēts kaut vienā drukātā avotā. Izņēmums bija mācībspēku pieprasījumi, lai gan arī to komplektēšanu izvērtēja piesardzīgi. Atsevišķos gadījumos izdevumus pieprasīja SBA kārtā, bet mīnuss bija ilgā gaidīšan.

F. Levina min, ka vissarežģītākie bija tie gadījumi, kad grāmatas nav uz vietas LU Bibliotēkā un tā nav arī izsniegta, tie bija 6% no kopējā skaita. Šajā gadījumā grāmata tika meklēta krātuvē, tika skaidrots šifrs, pārbaudīti lasītāju formulāri, inventāra grāmatās noskaidrots konkrētās grāmatas skaits, katra darbība tika fiksēta pieprasījuma otrā pusē. Tas bija darbietilpīgs un ilgstošs process, kas varēja ilgt gadu.

Darbs ar parādniekiem

Lasītāju apkalpošana ietver arī darbu ar parādniekiem, kas LU Bibliotēkā padomju periodā bija plaši izvērsti, pielietojot visa veida līdzekļus. LU Bibliotēkā glabājas dokumenta kopija¹²⁴, kas liecina, ka uzreiz pēc Otrā pasaules kara beigām un padomju varas nodibināšanās bija jāapkopo parādnieku skaits LU Bibliotēkā. Tā ir LU Bibliotēkas direktora Ludviga Straumes izziņa LPSR Valsts kontroles ministrijai par Latvijas Valsts universitātes Zinātniskās bibliotēkas lasītāju parādsaistībām laika periodā no 1945. gada 1. janvāra līdz 1947. gada jūnijam (3. tabula). Paskaidrojuma tekstā direktors norāda, ka, ja lasītājs bez dibināta iemesla neatgriež grāmatas, viņam liedz izmantot bibliotēku divas nedēļas, ja tas notiek atkārtoti, tad – divus mēnešus. Sistemātiskus kavētājus soda LU Rektors ar disciplinārsodiem rājienu veidā. Ja lasītājs vispār nereaģē, tad pie viņa pēc grāmatas dodas bibliotēkas darbinieks un parādniekam jāapmaksā ceļa izdevumi. Ja pēc minētajām darbībām grāmatas nevar atdabūt, tiek kvalificēta piesavināšanās un lasītājs var tikt nodots tiesai.

3. tabula

LPSR Valsts kontroles ministrijai

Izziņa

par Latvijas Valsts universitātes Zinātniskās bibliotēkas lasītāju parādsaistībām laika periodā no 1945. gada 1. janvāra līdz 1947. gada jūnijam

Lasītāju veids	Lasītājiem izsniegto grāmatu skaits				
	Izsniegts kopā	Izsniegts pa gadiem			
		1945	1946	01.01.-31.03. 1947	01.04.-01.6. 1947
Mācībspēki	297	56	102	61	78
Studenti	68	20	8	6	34
Darbinieki	152	21	44	32	555
Lasītāji no citām iestādēm	14	9	1	4	-
kopā	531	106	155	103	167

No: *Bibliotekārās un bibliogrāfiskās apkalpošanas problēmas* = *Проблемы библиотечно-библиографического обслуживания* = *Problems of library and bibliographical service* = *Probleme der Bibliothekarisch-Bibliographischen Betreuung* : [rakstu krājums] / V. Lāča LPSR Valsts bibliotēka. Rīga : Avots, 1989, 52.-[61.] lpp.

¹²³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1978 год.

¹²⁴ No LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu krājuma.

Šie nosacījumi ir iestrādāti 1948. gadā apstiprinātajos LU Bibliotēkas Lasītavu noteikumos, kas paredzēja zināmas sankcijas par laikā nenodotām grāmatām.¹²⁵ Tomēr jaunais LU Bibliotēkas direktors B. Berkovičs, kurš tikko bija uzsācis pildīt savus pienākumus, 1950. gadā kādā no sapulcēm bija bargs: “.. lasītāji pēc sesijas nenodod grāmatas. Ar šādiem gadījumiem ir stingri jācīnās – līdz pat stipendiju un algu neizmaksāšanai un studentu personu apliecinošo dokumentu neatjaunošanai.”¹²⁶

No LU Bibliotēkas darba atskaitēm saprotams, ka sistemātisks darbs ar parādniekiem tika uzsākts 1951. gadā. Šī gada atskaitē norādīts, ka LU Bibliotēkā kopā ir 1858 parādnieki ar 4406 grāmatām, kas ir 25,4% no lasītāju skaita. Parādi veidojušies laikā no 1947. gada.¹²⁷

1952. gadā LU Rektora rīkojums paredzēja no LU atskaitītajiem studentiem dokumentus izsniegt tikai pēc izziņas par LU Bibliotēkas grāmatu nodošanu saņemšanas, pateicoties veiktajiem pasākumiem parādnieku skaits ievērojami samazinājās un 1952. gada beigās bija tikai 156 jeb 1,8% parādnieku, no kuriem 17 tika meklēti ar tiesas palīdzību.¹²⁸

Nākamais posms cīņā ar parādniekiem tika uzsākts 1967. gada vidū pēc LU Rektora izdotās 12. aprīļa pavēles “*Par grāmatu atdošanu bibliotēkā*”, kas tapa pēc LU Bibliotēkas un LU Bibliotēkas Padomes lūguma. Saskaņā ar pavēli, fakultātēm pirms sesijām tika iesniegti parādnieku saraksti, lai viņus nepielaistu eksāmeniem, kamēr nav nokārtotas saistības ar LU Bibliotēku. Fakultāšu sapratne ir bijusi dažāda, lielāku sapratni varēja vēlēties no Bioloģijas un Ekonomikas fakultātēm.¹²⁹

No 1968. gada LU Bibliotēka studentu neregistrēja jaunajam mācību gadam, ja netika nokārtotas saistības ar LU Bibliotēku¹³⁰, gads varētu būt neprecīzs, jo šāda informācija pirmo reizi tika konstatēta jau 1965. gada LU Bibliotēkas darba gada atskaitē.¹³¹ 1968. gada atskaitē arī norādīts, ka ievērojama daļa parādnieku ir atskaitītie studenti, kuru meklēšana aizņem laiku, bet rezultātu nedod. Lai arī eksistē apgaitas lapu sistēma, daudzi studenti saņem diplomus bez saistību ar LU Bibliotēku nokārtošanas. Ne visi rīkojumi par studentu atskaitīšanu nonāk LU Bibliotēkā.¹³²

No 1977. gada 1. oktobra ievieša jaunu kārtību darbā ar lasītājiem, kuri nozaudējuši grāmatas. Lasītāji par nozaudētu grāmatu LU grāmatvedībā maksāja pieckārtīgu grāmatas vērtību.¹³³ Atskaites liecina, ka pagājušā gadsimta 80. gados parādnieku skaits samazinājās, padomju varas norieta pēdējos gados, piemēram, 1989. un 1990. gada atskaitēs parādnieki netiek pieminēti vispār.^{134 135}

Lai atgādinātu par nenodotajām grāmatām, parādniekiem tika sūtīti atgādinājumi un viņus apmeklēja mājās. Atgādinājuma nosūtīšana maksāja vienu rubli, bet savācēja (oriģinālvalodā – сборщик книг) sūtīšana – divus rubļus, ko piedzina no parādnieka.¹³⁶

Noskaidrot parādnieka adresi bieži vien bija jāvēršas t.s. adresu galdā, piemēram 1979. gada atskaitē minēts, ka 196 reizes parādnieka adrese meklēta adresu galdā.¹³⁷ 4. tabula izlases kārtībā atspoguļo parādniekiem nosūtīto atgādinājumu un apmeklējumu mājās skaitu.¹³⁸ Vēlākajos gados arī zvaniņa, piemēram, 1983. gadā – 1101 reizi¹³⁹, bet 1988 – tikai 65 reizes.¹⁴⁰

¹²⁵ 1340. f., 15. apr., 3. l., 8.-10. lpp.

¹²⁶ 1340. f., 15. apr., 4. l., 4. lpp.

¹²⁷ 1340. f., 15. apr., 29. l., 6. lpp.

¹²⁸ LVA, 1340. f., 15. apr., 30. l., 6. lpp.

¹²⁹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1967 год.

¹³⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1968 год.

¹³¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1965 год.

¹³² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1968 год.

¹³³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1971 год.

¹³⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1989 год.

¹³⁵ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1990 год.

¹³⁶ LVA, 1340. f., 13. apr., 4. l., 14. lpp.

¹³⁷ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1979 год.

¹³⁸ Dati no LU Bibliotēkas darba gada atskaitēm.

¹³⁹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1983 год.

¹⁴⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1988 год.

LU Bibliotēkas parādniekiem nosūtīto atgādinājumu un apmeklējumu mājās skaits

Gads	Nosūtītie atgādinājumi	Apmeklējumi mājās
1967	2056	21
1968	2095	43
1969	3897	30
1970	3723	75
1971	4993	73
1972	2742	94
1973	5871	195
1974	5609	194
1975	6181	175
1976	5552	232

Sākot ar pagājušā gadsimta 70. gadiem parādniekiem savs parāds bija jāatstrādā dažādos, LU Bibliotēkai nepieciešamos darbos: viņi veica jauno grāmatu tehnisko apstrādi un grāmatu sīko remontu, sagatavoja tās norakstīšanai, pārvietoja krājumu, gāja uz māju pie citiem parādniekiem. 1972. gada darba atskaitē minēts, ka studenti parādnieki bibliotēkā strādāja divas stundas par katru nosūtīto atgādinājumu¹⁴¹, bet 1978. gada atskaitē minēts, ka pie parādniekiem pēc grāmatām gāja 118 citi parādnieki.¹⁴²

Līdz pat 80. gadu sākumam parādnieki regulāri tika kaunināti laikrakstā “*Padomju Students*”. 50. gados tika apelēts pie padomju studenta godaprāta: “*Ir studenti, kas aizmirsuši, ka viņi ir padomju studenti, aizmirsuši, kas ir biedriskums, aizmirsuši, ka viņi ir liela kolektīva daļa, ka viņu interesēm jābūt saliedētām ar visa šī kolektīva interesēm. Zinātniskās bibliotēkas grāmatu krātuves nav neizsīkstošas akas. Ir grāmatas daudzos eksemplāros, ir grāmatas nedaudzos eksemplāros, ir grāmatas tikai vienā eksemplārā. Visas tās domātas visam kolektīvam, nevis atsevišķa studenta personīgai lietošanai.*”¹⁴³

Vēlākajos gados šie raksti ir samērā lietišķi: “*.. sevišķi daudz to ir neklātienes nodaļas studentu vidū. Dažiem “melnajā” sarakstā minētajiem parādniekiem ir pat divgadīgs (!) stāžs. Dienas nodaļā pirmajās rindās izvirzījušies ekonomisti. Gadās dzirdēt, ka parādnieki pūlas attaisnot savu rīcību ar nezināšanu. Tomēr ar bibliotēkas grāmatu lietošanas noteikumiem iepazīstināti visi lasītāji. Laikam gan šoreiz darīšana ar nevīžību, visparastāko egoismu, neprasmī mācīties un iedalīt laiku.*”¹⁴⁴ Pēc kaunināšanas teksta vienmēr sekoja saraksts ar lielākajiem parādniekiem, šo rakstu autori bija gan LU Bibliotēkas darbinieki, gan studenti.

Masu darbs

Padomju gados visu tipu bibliotēkās tika ieviests jauns darba virziens – masu darbs, ko realizēja muvārdu, drukātās un uzskatāmās propagandas veidā ar dažām darba formām. Pēc savas būtības masu darbs jeb darbs ar masām nav nekas slikts vai negatīvs – teorijā skaidrots, ka tie bija bibliotēkas pasākumi, kuru galvenais nolūks bija labākās literatūras propaganda bibliotēkas lasītāju vidū.¹⁴⁵ Taču tajā laikā to izmantoja padomju ideoloģijas propagandai, it sevišķi pirmajās padomju varas desmitgadēs. „*Bibliotēkas masu darba saturu pilnībā nosaka padomju bibliotēku uzdevumi komunisma celtniecības*

¹⁴¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1972 год.

¹⁴² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1978 год.

¹⁴³ Anonīmi. “Starmetis” bibliotēkā... *Padomju Students*, 1952, Nr. 3., 4. lpp.

¹⁴⁴ Kamdelis, R. Nevīžība un egoisms. *Padomju Students*, 1972, Nr. 16., 4. lpp.

¹⁴⁵ Peile, E. Bibliotēkāro terminu vārdnīca : krievu-latviešu un latviešu-krievu. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1957, 98. lpp.

laikā. Aktīva labāko grāmatu popularizēšana masām ir galvenā prasība, ko partija izvirza jebkuras mūsu valsts bibliotēkas priekšā”.¹⁴⁶

Pārskata periodā LU Bibliotēka, jau sākot ar pirmajiem pēckara gadiem, veica plašu masu darbu. 1958. gadā LU Bibliotēkas direktors Pēteris Baško, atskaitoties par darbu, sacīja: “*Paliek vēl jautājums par masu darbu. Pie mums to veic bibliogrāfijas un apkalpošanas nodaļas ar grāmatu izstādēm, literatūras apskatiem, tikšanos ar literatūru, zinātnes un mākslas darbiniekiem.*”¹⁴⁷ 1979. gadā tika izveidota Masu darba nodaļa, pēc tās likvidēšanas, darbu turpināja Bibliogrāfijas un Reto grāmatu nodaļa, kā arī nozaru bibliotēkas.¹⁴⁸

Bieži vien masu darba virzienus noteica un regulēja „*no augšas*”. LU Bibliotēkas pagājušā gadsimta 80. gadu darba atskaites sniedz ziņas, ka masu darba darba pamatā bija „*Pētera Stučkas LVU Kompleksais studentu komunistiskās audzināšanas plāns 1981. – 1985. gadiem*” un “*LVU Zinātniskās bibliotēkas Studentu idejiski audzinošā darba plāns 1981. – 1985. gadiem*”, kas noteica galvenās komunistiskās audzināšanas jomas: idejiski politisko, darbuzzināšanas, tikumiski tiesisko, estētisko un fizisko audzināšanu.¹⁴⁹ Katrā no šīm jomām tika organizētas attiecīgas aktivitātes.

1985. gadā Bibliotēka piedalījās LPSR Augstākās izglītības ministrijas izsludinātajā konkursā “*Par visu uzskates aģitācijas līdzekļu pielietošanu studentu tiesiskajā audzināšanā*”, kas gada ietvaros norisinājās starp republikas augstskolu bibliotēkām. Bibliotēka saņēma 1. pakāpes diplomu, bet Masu darba nodaļas vadītāja – LU Rektora pateicību.¹⁵⁰

Pilnīgāku ieskatu par LU Bibliotēkas veikto masu darbu sniedz pašu bibliotekāru un pasākumu dalībnieku apraksti laikrakstā “*Padomju Students*”, jo LU Bibliotēkas darba atskaitēs var izlasīt tikai aktivitātes nosaukumu, to skaitu, retos gadījumos – arī aicināto viesu vārdus, apmeklētāju skaitu, bet nav informācijas par pasākuma saturu. To var uzzināt tikai no aculiecinieku fiksētā.

Izstādes

Izstāde ir īpaši atlasītu un sistematizētu drukāto izdevumu komplekss, kas apskatei tiek piedāvāts lasītājiem. Atbilstoši saturam iedalīja jaunumu un tematiskās izstādes.¹⁵¹

Izstādes bija uzskatāmās propagandas viena no galvenajām un visbiežāk pielietotajām darba formām. Uzreiz pēc padomju varas nodibināšanās „*Studentu Avīzes*” 1940. gada pirmais numurs informēja: „*Oktobra revolūcijas svētku gadījumā Universitātes centrālā bibliotēka sarīko Universitātes jaunāko publikāciju apskati Universitātes bij. sēžu zālē. Apskati atklāj 1940. g. 5. novembrī, plkst. 16.00. Atvērta 6., 7., 8. novembrī, no plkst. 11.00 -18.0. Lai arī lūdzam apskati apmeklēt.*”¹⁵² Nākamajā numurā varēja lasīt atsauksmi, kuru anonīmā autore bija parakstījusi kā Apmeklētāja: „*Gaumiņi iekārtotajās telpās izstādītas visas tās grāmatas, par kurām mēs varējām agrākos gados tikai sapņot: plaša speciāla literatūra par tehniku un zinātņi, beletristika, žurnālistika, ar vārdu sakot, tāda izlase, kas neatļauj aiziet prom nevienam grāmatu mīlētājam. Mēs, studenti, no visas sirds apsveicam šo pasākumu un pateicamies Centrālās bibliotēkas vadībai. Cerēsim, ka tā nebūs pēdējā skate.*”¹⁵³

LU Bibliotēkas darba atskaite par 1945. gadu liecina, ka dažas izstādes tika sarīkotas jau ļoti grūtajā pēckara gadā.¹⁵⁴ Tā kā uzreiz pēc kara bija katastrofāls telpu trūkums, 1946. gada 13. aprīļa LU Bibliotēkas Padomes sēdē tika lemts: “*Apskatot izstāžu sarīkošanas iespējas Padome nolemj, ka līdz*

¹⁴⁶ Словарь библиотечных терминов / Гос. б-ка СССР им. В.И. Ленина ; общ. ред. О.С. Чубарьяна ; сост. И.М. Сулова, Л.Н. Уланова. Москва : Книга, 1976, 11. lpp.

¹⁴⁷ LVA, 1340. f., 13. apr., 9. l., 14. lpp.

¹⁴⁸ Laroze, L. Latvijas Universitātes Bibliotēka. No: Latvijas Universitāte, 75. Rīga : Latvijas Universitāte, 1994, 359. lpp.

¹⁴⁹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1981 год.

¹⁵⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1985 год.

¹⁵¹ Словарь библиотечных терминов / Гос. б-ка СССР им. В.И. Ленина ; общ. ред. О.С. Чубарьяна ; сост. И.М. Сулова, Л.Н. Уланова. Москва : Книга, 1976, 39. lpp.

¹⁵² Anonīmi. Oktobra revolūcijas svētku gadījumā Universitātes centrālā bibliotēka sarīko... *Studentu Avīze*, 1940, Nr. 1, 6. lpp.

¹⁵³ Anon. LVU centrālā bibliotēka. *Studentu Avīze*. 1940, Nr. 2, 5. lpp.

¹⁵⁴ LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 1.-6.lpp.

telpu jautājuma atrisināšanai izstāžu sarīkošanu līdz turpmākam jāatliek.”¹⁵⁵ 1948. gadā organizētas 118 izstādes (31 – Centrālajā bibliotēkā, 81 – filiālēs, 6 – citur).¹⁵⁶ 1953. gadā – 314 izstādes (141 izstāde veltīta sabiedriski politisko zinātņu propagandai, 78 – ievērojamiem datumiem, 106 – jaunumu izstādes).¹⁵⁷

20. gadsimta 60. gados tiek aizsākta tradīcija katru ceturtdienu LU Bibliotēkas galvenajā ēkā rīkot „Informācijas dienas”. Laikraksts “Padomju Students” 1967. gada 21. septembra numurā vēsta: “Katra ceturtdienu Zinātniskās bibliotēkas mazajā lasītavā no plkst. 9.00 līdz plkst. 18.00 notiek Jauno grāmatu skate. Šeit var izskatīt un pasūtīt lasīšanai jauniegūtās grāmatas.”¹⁵⁸

Informācija no LU Bibliotēkas atskaitēm vēsta par izstādēs eksponēto izdevumu skaitu un reizēm tika minēts arī apmeklētāju skaits. 1964. gadā organizētas 304 izstādes ar 10 535 grāmatām un žurnāliem.¹⁵⁹ 1969. gadā notika 35 jaunumu izstādes ar 17243 izdevumiem, katru ceturtdienu tās apmeklēja 85 – 100 interesenti.¹⁶⁰ 1976. gadā izstādēs eksponēja 33931 izdevumus.¹⁶¹ 1980. gadā tika eksponēti 29393 izdevumi, izstādes apmeklēja 2271 cilvēks.¹⁶² 1988. gadā eksponēja 18700 izdevumus.¹⁶³ 1989. gadā “Informācijas dienās” tika eksponēti 20. gadsimta 20. – 40. gados izdotā literatūra.¹⁶⁴

Savukārt tematisko izstāžu galvenais uzdevums bija propagandēt marksismu-ļeņinismu, Komunistiskās partijas un valdības lēmumus, padomju valsts vēsturi, vispusīgi parādīt Marksa, Engelsa, Ļeņina dzīvi un darbību, Padomju Armijas sasniegumus, revolucionāro kustību Latvijā, cīņu par mieru, atzīmēt aktuālos politiskos notikumus, piemēram, partijas kongresus un svarīgas atceres dienas, piemēram, Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas gadadienas utml. Ar tematisko izstāžu palīdzību bija jāveic lasītāju idejiski politiskā audzināšana, darbaudzināšana, morālā un estētiskā audzināšana.

Viena no pirmajām padomju laikā sarīkotajām tematiskajām izstādēm 1940. gada beigās bija veltīta vēlēšanu propagandai – Centrālajā bibliotēkā bija izstādītas publikācijas par vēlēšanām un to norisi, sistēmatiski sakopoti avīžu izgriezumi no visas dienas preses par vēlēšanu tematiku, ar mērķi palīdzēt viegli noskaidrot jebkuru jautājumu par vēlēšanām. Izstādi varēja apskatīt darba dienās no plkst. 10.00 līdz plkst. 14.00.¹⁶⁵

1948. gadā laikraksts „Padomju Students” informēja: “Zinātniskās bibliotēkas centra lasītavā pastāvīgi rīko ideoloģiski – politiskiem un zinātniskiem jautājumiem veltītas grāmatu un periodikas izstādes. Pašreiz lasītavas izstādes stendos skatāmi atsevišķi biedru Ļeņina un Staļina darbi un mūsu Padomju dzimtenes pēckara radošā dzīve periodikas attēlos. Sakarā ar Visariona Beļinska 100. nāves atceres jubileju atsevišķā stendā izstādīti viņa darbi”.¹⁶⁶

1948. gadā arī plaši atzīmēja grāmatas „VK(b)P vēstures īsais kurss” („Краткий курс истории ВКП(б)”) iznākšanas 10 gadu jubileju. LU Bibliotēka un arī Marksisma – Ļeņinisma kabinets iekārtoja propagandas izstādes (4. attēls).¹⁶⁷ Tā paša gada 10. septembrī, sakarā ar Tautas dzejnieka Jāņa Raiņa 19. nāves gadadienu, Universitātes rektorāts un sabiedriskās organizācijas sarīkoja piemiņas vakaru, kura ietvaros Bibliotēka Lielās aulas priekšelpā bija iekārtojusi Jāņa Raiņa darbu izstādi.¹⁶⁸

¹⁵⁵ LVA, 1340. f., 15. apr., 2. l., 16. lpp.

¹⁵⁶ LVA, 1340. f., 15. apr., 26. l., 6.-13. lpp

¹⁵⁷ LVA, 1340. f., 15. apr., 31. l., 20. lpp.

¹⁵⁸ Anonīmi. Jauno grāmatu skate, *Padomju Students*. 1967, Nr. 21, 4. lpp.

¹⁵⁹ LVA, 1340. f., 15. apr., 42. l., 4. lpp.

¹⁶⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1969 год.

¹⁶¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1976 год.

¹⁶² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1980 год.

¹⁶³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1988 год.

¹⁶⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1989 год.

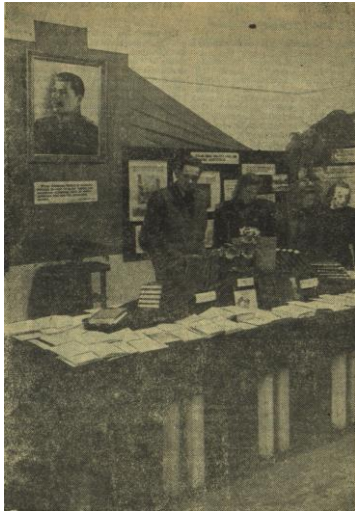
¹⁶⁵ Anonīmi. LVU Centrālā bibliotēkā vēlēšanu propagandai iekārtots attiecīgs literatūras stends. *Studentu Avīze*, 1940, Nr. 8, 4. lpp.

¹⁶⁶ LVU zinātniskā bibliotēkā / Bibliotēka. *Padomju Students*, 1948, Nr. 16, 4. lpp.

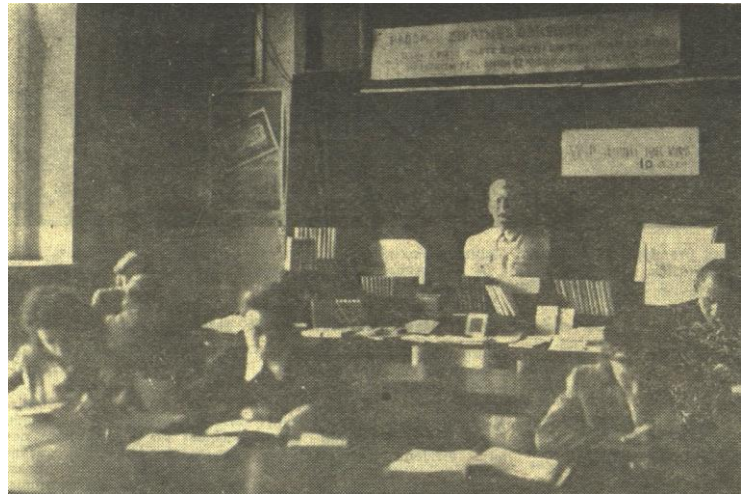
¹⁶⁷ Oriņš, D. Partijas vēstures īsā kursa iznākšanas 10. gadu jubileja LVU. *Padomju Students*, 1948, Nr. 29, 1. lpp.

¹⁶⁸ Anonīmi. Raiņa piemiņas vakars Universitātē. *Padomju Students*, 1948, Nr.27, 2. lpp.

1949. gadā Bibliotēka organizēja izstādi par godu Josifa Staļina 70. dzimšanas dienai (5. attēls).¹⁶⁹



4.attēls. LVU studenti ar lielu interesi apmeklē Zinātniskās bibliotēkas VK(b)P īsam kursam veltīto izstādi. *Padomju Students*, 29.09.1948.



5. attēls. Staļina 70. dzimšanas dienai veltītajā izstādē LVU. *Padomju Students*, 17.12.1949.

1952. gada martā LU Bibliotēkā tika atklāta Staļina prēmijas laureātiem veltīta izstāde. Stendos tika izstādīti padomju fiziķu, ķīmiķu, biologu, mediķu, vēsturnieku un filologu darbi, par kuriem piešķirta Staļina prēmija. Izstādē tika eksponēti arī labākie 1951. gada prozas, dzejas un literatūras kritikas darbi.¹⁷⁰ Tā paša gada 17. novembrī LU Lielajā aulā tika svinēta Tautas rakstnieka, Staļina prēmijas laureāta Andreja Upīša 75. dzimšanas diena, LU Bibliotēka bija izveidojusi rakstnieka darbu un informācijas materiālu par viņu izstādi.¹⁷¹

1954. gada aprīlī LU Bibliotēka iekārtoja izstādi „*Vecaiņu un atmatu apgūšana*”, kas laikrakstu un žurnālu attēlu veidā atspoguļoja padomju jauniešu došanos uz apgūstamajām zemēm. Nelielā kartē ar spuldzītēm bija atzīmētas vietas, uz kurieni jaunie patrioti dodas – Barnaula, Aktjubinska, Čkalova, Kustanaja.¹⁷²

1960. gada novembrī, sagaidot Lielā Oktobra 43. gadadienu LU Bibliotēka eksponēja literatūru par Oktobra revolūciju un koloniālās sistēmas sabrukumu. Tie bija Ļeņina darbi par nacionālo un koloniālo jautājumu, grāmatas un žurnāli ar attēliem par koloniālisma sistēmas sabrukumu un Āfrikas un Āzijas zemju tautu atmodu. Izstādē tika izlikti arī Ņikitas Hruščova runas Ģenerālās Asamblejas 15. sesijā, kā arī Deklarācijas par koloniālisma pilnīgu likvidēšanu teksti. Izstādes daļa „*Oktobris aizrobežu literatūrā*” atspoguļoja progresīvo ārzemju rakstnieku (Anrī Barbiss, Luijs Aragons u.c.) darbus oriģinālvalodās un tulkojumus krievu valodā.¹⁷³

1963. gadā Krievu literatūras un mākslas nedēļai LU Bibliotēkā tika veltīta plaša izstāde ar krievu padomju rakstnieku darbiem. Izstāde strukturāli bija sadalīta pa vitrīnām ar atsevišķiem nosaukumiem. Tematiski tika atspoguļota krievu dramaturģija sākot ar 19. gadsimta beigām un 20. gadsimta sākuma darbiem, kas iestudēti latviešu teātros, atsevišķa vitrīna bija veltīta krievu padomju kinomākslai. Izstādes daļās ar nosaukumiem „*Jaunās sabiedrības cēlājs*” un „*Jaunumi*” bija apkopots krievu padomju dzejas

¹⁶⁹ Anonīmi. J.V. Staļina 70. dzimšanas dienai veltītajā izstādē Latvijas Valsts Universitātē. *Padomju Students*, 1949, Nr. 15, 1. lpp.

¹⁷⁰ Anonīmi. LVU Zinātniskajā- bibliotēkā atklāta Staļina prēmijas laureātiem veltīta izstāde. *Padomju Students*, 1952, Nr. 9, 1. lpp.

¹⁷¹ Celmiņa, A. Tautas rakstnieks Andrejs Upīts pie LVU studentiem. *Padomju Students*, 1952, Nr. 27, 3. lpp.

¹⁷² Anonīmi. LVU zinātniskā bibliotēka iekārtojusi montāžu „*Vecaiņu un atmatu apgūšana*”. *Padomju Students*, 1954, Nr. 10, 2. lpp.

¹⁷³ Kallase, T. Izstādes svētkiem. *Padomju Students*, 1960, Nr. 31, 4. lpp.

un jaunākās krievu padomju literatūras izdevumu klāsts. Vitrīna „*Par cilvēku*” iepazīstināja ar krievu padomju literatūras kritiku. Periodikas izdevumu propagandai tika eksponēti Padomju Krievijā izdotie žurnāli.¹⁷⁴ Tā paša gada vasarā Ukrainas PSR mākslas un literatūras nedēļu sagaidot, LU Bibliotēkā iekārtoja divas izstādes: viena atspoguļoja ukraiņu rakstnieku Tarasa Ševčenko, Ļešjas Ukrainas u.c. ieguldījumu literatūrā, otra bija veltīta galvaspilsētai Kijevai.¹⁷⁵ 1964. gadā pēc rektorāta un fakultāšu lūguma LU Lielajā un Mazajā aulā tika rīkotas ārpus plāna izstādes, piemēram, „*Pētera Stučkas piemiņai*”, „*Ļermontova piemiņai*”, „*Zinātniskās bibliotēkas apmaiņa*”.¹⁷⁶

1967. gadā par godu LOSR 50. gadadienai LU Bibliotēka visa gada garumā rīkoja plašu izstāžu ciklu par Padomju valsts nodibināšanu un panākumiem visās dzīves nozarēs. Ciklu noslēdza novembrī ar plašu ekspozīciju „*50 gadi zem Oktobra karoga*”.¹⁷⁷

1968. gada LU Bibliotēkas atskaitē norādīts, ka pavisam notika 76 tematiskās izstādes, kurās eksponēja 2801 grāmatu. Galvenais bija izstāžu cikls, gatavojoties Ļeņina 100. dzimšanas dienai – pastāvīga izstāde ar jaunāko literatūru par Ļeņinu un atsevišķas izstādes, kas propagandēja zinātnes sanieģumus, piemēram, „*Kas ir elektronika?*”, „*Padomju bioķīmiki un viņu pētījumi*” u.c.¹⁷⁸ 1969. gada izstāžu tematika bija veltīta Ļeņina 100. dzimšanas dienai un LU 50. dzimšanas dienai.¹⁷⁹

1971. gada 12. aprīlī LU partijas komitejas sekretārs bioloģijas zinātņu kandidāts docents Rihards Kondratovičs (1932-2017) un LU Vietējās komitejas priekšsēdētājs vēstures zinātņu kandidāts docents Alberts Varslavāns (1929-2010) svinīgi atklāja LU Bibliotēkas mācībspēku lasītavā iekārtoto Krievu kultūras nedēļai veltīto izstādi „*Krievu zinātnieku devums vēstures zinātņu attīstībā*”. Izstāde sniedza iespēju izsekot krievu vēstures zinātņu attīstībai no tās pirmsākumiem līdz mūsdienām.¹⁸⁰

Visu 1972. gadu turpinājās izstāžu cikls „*Brāļu saimē*”, kas atspoguļoja Padomju Savienības republiku izaugsmi ekonomikā un zinātnē 50 gados un iepazīstināja ar to ieguldījumu sociālistiskās kultūras pilnveidošanā.¹⁸¹

1976. gadā pēc LU Bibliotēkas partijas biedru lēmuma tika organizēts izstāžu cikls, kas propagandēja PSKP 25. kongresa lēmumus: „*PSKP un pasaules revolucionārais progress*” ar 45 grāmatām, „*Par sociālistisko dzīves veidu*” ar 51 grāmatu u.c.¹⁸²

1981. gadā centrālā vieta tika atvēlēta izstādēm, kas propagandēja literatūru par problēmām, ko izvirzīja PSKP 26. kongress un 28. LKP kongress. Tika rīkoti izstāžu cikli, piemēram, „*KP 26. kongress – svarīgs posms komunisma celtniecības ceļā*”, „*Komunisti – vārds stiprāks par tēraudu*”.¹⁸³ 1984. gada darbs tika veltīts arī PSKP lēmuma „*Par 40. gadadienu kopš padomju tautas uzvaras Lielajā Tēvijas karā 1941. – 1945*” izpildei un propagandai.¹⁸⁴

1988. gadā kopumā organizētas 130 tematiskās izstādes. Viens no galvenajiem uzdevumiem bija PSKP 27. kongresa un Latvijas PSR KP 24. kongresa materiālu propaganda, tika veidotas izstādes „*27. kongresa lēmumi – darbības ceļvedis*”, „*Perestroikas soļi*”, „*Par jauno domāšanu pasaules politikā*” u.c. Tika veidotas arī marksisma ļeņinisma klasiķiem veltītas izstādes, piemēram, „*Ļeņina dzīves laikā izdotie darbi*”.¹⁸⁵

Pārlūkojot LU Bibliotēkas atskaitēs tematisko izstāžu nosaukumus, var secināt, ka bez obligātajām, padomju varas un tās ideologu slavinošām izstādēm, tika organizētas arī citas, bez politiskas nokrāsas, izstādes.

¹⁷⁴ Līdzere, Dz. Kā Zinātniskā bibliotēka sagaidīs krievu literatūras un mākslas nedēļu? *Padomju Students*, 1963, Nr. 4, 1. lpp.

¹⁷⁵ Voitiške, M. Izstādes stāsta par brālīgo Ukrainu. *Padomju Students*, 1963, Nr. 17, 1. lpp.

¹⁷⁶ LVA, 1340. f., 15. apr., 42. l., 4. lpp.

¹⁷⁷ Laroze, L. Bibliotēka – Oktobrim. *Padomju Students*, 1967, Nr. 8, 2. lpp.

¹⁷⁸ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1968 год.

¹⁷⁹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1969 год.

¹⁸⁰ Voitiške, M. LVU Zinātniskā bibliotēka – krievu kultūras nedēļai. *Padomju Students*, 1971, Nr. 27, 2. lpp.

¹⁸¹ Voitiške, M. Neraugoties uz grūtībām. *Padomju Students*, 1972, Nr. 14, 3. lpp.

¹⁸² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1976 год.

¹⁸³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1981 год.

¹⁸⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1984 год.

¹⁸⁵ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1988 год.

1961. gada martā LU Bibliotēka sadarbībā ar LPSR Vēstures muzeju organizēja izstādi „Mākslinieciskās grāmatu zīmes Latvijā no 18. līdz 20. gadsimtam” (6. attēls). Izstādē izvietoja materiālus no Vēstures muzeja, profesora Pētera Upīša un kolekcionāra Sergeja Svilpes kolekcijām. Bez pašām grāmatzīmēm tika eksponētas dažas to klišējas un literatūra par tām. Izstādi apmeklēja liels interesentu skaits. Izstādes noslēgumā bija paredzēta tikšanās ar ekslibristiem.¹⁸⁶

1970. gada 19. decembrī LU Bibliotēkas mācībspēku lasītavā tika atklāta profesores M. Rudzītes rosināta izstāde „Latvijas valodniecība”, kas atspoguļoja latviešu valodas attīstību no vecā Stendera laikiem līdz pat mūsdienām.¹⁸⁷ 1972. gadā kopā ar LU Zinātņu daļu organizēja pasniedzēju zinātnisko darbu izstādi.¹⁸⁸

1977. gadā sadarbībā ar Lietišķās mākslas muzeju organizēja pārvietojamo gleznu izstādi “Mūsu skaistā Dzimtene”. Pēc katedru lūguma, ar mērķi palīdzēt mācību procesā, tika sagatavotas izstādes ar stāstījumu, piemēram, “Valodniecības un folkloristikas attīstība LPSR” kopumā ar 240 nosaukumu izdevumiem.¹⁸⁹

Krišjāņa Barona 150. dzimšanas dienai 1984. gadā LU Bibliotēka organizēja izstāžu ciklu „Barona dzīve un daiļrade”, “Barons un LVU zinātnieku folkloristikas pētījumi”, “LVU zinātnieku ieguldījums folkloristikas izpētē”, “Latviešu tautasdziesmas cauri gadsimtiem”.¹⁹⁰

1988. gadā veidoja izstādes “100 gadi kopš izdots Pumpura Lāčplēsis”, Rūdolfam Blaumanim – 125”, “Retās grāmatas” u.c.¹⁹¹

1989. gadā LU Bibliotēka aktīvi piedalījās LU 70. gadu jubilejai veltītajos pasākumos: LU Muzejā tika organizēta izstāde par LU darbību no 1919. gada, atsevišķs stands atspoguļoja LU Bibliotēkas darbību. 1989. gadā tematiskās izstādes pamatā bija veltītas atceres dienām, piemēram, „Pāvilam Rozītim – 100”, „Kārlim Skalbem – 110”, no specfonda tika eksponētas 800 grāmatas.¹⁹² Arī 1990. gadā LU Bibliotēka turpināja iepazīstināt ar padomju periodā aizliegtajām grāmatām no specfonda, kopumā eksponējot 1300 eksemplārus.¹⁹³

Pārskata periodā LU Bibliotēka veidoja mācību darba procesam veltītas izstādes, it sevišķi, lai palīdzētu pirmā kursa studentiem adaptēties jaunajā mācību vidē. Izstāžu cikls “Tev, pirmkursniek!” studentus iepazīstināja ar augstskolas vēsturi, statūtiem, ar iekšējās kārtības noteikumiem un sabiedriskajām organizācijām, mācīja strādāt ar grāmatu. Vecāko kursu studentiem bija paredzētas izstādes „Palīgs mācību procesā”, „Tev, absolvent!”, „Ņem līdzi un praksi”, „Studentu vasaras adrese”.¹⁹⁴



6. attēls. Izstādes „Mākslinieciskās grāmatu zīmes Latvijā no 18. līdz 20. gadsimtam” afiša. No LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu krājuma

¹⁸⁶ Karma, T. Savdabīga izstāde. *Padomju Students*, 1961, Nr. 6, 3. lpp.

¹⁸⁷ Bibliotēka – studentiem : intervija ar L. Larozi / intervēja R. Pavlova. *Padomju Students*, 1970, Nr. 907-15, 2. lpp.

¹⁸⁸ Voitiške, M. Neraugoties uz grūtībām. *Padomju Students*, 1972, Nr. 14, 3. lpp.

¹⁸⁹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1977 год.

¹⁹⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1984 год.

¹⁹¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1988 год.

¹⁹² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1989 год.

¹⁹³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1990 год.

¹⁹⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1977 год.

Lasītāju konferences

Ar terminu „*lasītāju konference*” saprot grāmatas vai grāmatu apspriešanu lielā auditorijā, kuras daļa, iespējams, grāmatu nav lasījuši. Lasītāju konferencei jāveic trīs uzdevumi:

- 1) audzināt lasītājus kritiski analizēt lasīto un pierādīt savu viedokli,
- 2) propagandēt grāmatu auditorijai,
- 3) palīdzēt autoram, kritiķiem un izdevniecībai, ar domu – ja raksta masām, autoram ir jāzina, ko masas par rakstīto domā.¹⁹⁵

Kā liecina atsauksmes presē un LU Bibliotēkas atskaitēs minētais lasītāju konferenču apmeklētāju skaits, pasākumi vismaz pagājušā gadsimta 50. gados tika organizēti ar vērienu – tie visbiežāk notika LU Lielajā aulā ar lielu dalībnieku skaitu. Ieskatam – divi piemēri.

1951. gada nogalē laikraksts “*Padomju Students*” publicēja informāciju par studentu gatavošanos lasītāju konferencei “*Studenti padomju literatūrā*”, kurā iztirzās sekojošus tematus:

1. Padomju studenta morālais tēls un jaunās komunistiskās apziņas iezīmes apspriežamo grāmatu varoņu tēlos.
2. Partijas un komjaunatnes organizācijas loma cīņā par padomju studenta augsto morāles līmeni un idejiski politisko audzināšanu.
3. Kā šinīs grāmatās attēlota ideoloģiskā cīņa ar kapitālisma paliekām cilvēku apziņā.
4. Personīgo un sabiedrisko interešu saskaņošana padomju studentu dzīvē utml.

Rakstā norādīts, ka “... *arī pieprasījumi LVU Zinātniskās bibliotēkas Bibliogrāfijas nodaļā pēdējā laikā liecina, ka studenti rosīgi cenšas iepazīties ar papildus literatūru par atsevišķiem tematiem, kā arī par dažādajiem kritiskiem rakstiem, kas žurnālos un laikrakstos veltīti apspriežamajiem romāniem.*”¹⁹⁶

Nākamajā laikraksta numurā par pasākumu publicēta atsauksme: „*Konference notika LVU Lielajā aulā, ko rīkoja LPSR Valsts bibliotēka un LVU Zinātniskā bibliotēka sadarbībā LVU un Latvijas Valsts pedagoģiskā institūta komjaunatnes komitejām. Bija pulcējušies pāri par 1200 cilvēku, debatēs uzstājās 16 runātāji – Rīgas augstāko mācību iestāžu studenti un aspiranti. Konferenci vadīja Staļina prēmijas Pēc referātiem sekoja debātes ar vairākiem runātājiem. Gala vārdā rakstnieks Arvīds Grigulis uzsvēra diskusijas lielo nozīmi, kas pierāda mūsu augstskolu jaunatnes degošo interesi par aktuāliem jautājumiem. Lielais konferences dalībnieku skaits liecina par milzīgo interesi, kādu padomju cilvēki veltī grāmatai.*”¹⁹⁷



7. attēls. Lasītāju konference LVU.
Padomju Students, 30.11.1951.

1952. gada 17. novembrī LU Lielajā aulā tika svinēta Tautas rakstnieka, Staļina prēmijas laureāta Andreja Upīša 75. dzimšanas diena, LU Bibliotēka sadarbībā Komjaunatnes komiteju sarīkoja lasītāju konferenci par romānu „*Plaisa mākoņos*”, kas tika izdots gadu iepriekš. Konferencē piedalījās arī pats rakstnieks. Konferenci atklāja docents Arvīds Grigulis, tālāk sekoja studentu referāti par romānu, kas pēc tam izraisīja dzīvas debātes. Pēc debatēm LPSR Tautas skatuves māksliniece Staļina prēmijas laureāte Anta Klints nolasīja fragmentu no romāna. Konferences noslēgumā Andrejs Upīts pateicās studentiem par labi sagatavotiem referātiem un atzina, ka pareizi uztverta romāna izteiktā doma. Konferences ietvaros varēja aplūkot LU Bibliotēkas sagatavoto izstādi ar rakstnieka darbiem un informāciju par viņu (7.attēls).¹⁹⁸

¹⁹⁵ Беляков, Л.В. Массовая работа библиотеки. Москва : [б.и.], 1973, 117.-140. pp.

¹⁹⁶ Anonīmi. Studenti gatavojas lasītāju konferencei. *Padomju Students*, 1951, Nr. 22, 4. lpp.

¹⁹⁷ Anonīmi. Lasītāju konference Studenti padomju literatūrā. *Padomju Students*, 1951, Nr. 25, 4. lpp.

¹⁹⁸ Celmiņa, A. Tautas rakstnieks Andrejs Upīts pie LVU studentiem. *Padomju Students*, 1952, Nr. 27, 3. lpp.

1959. gadā organizētas divas konferences ar LU absolventu piedalīšanos: aprīlī ar rakstniekiem, decembrī – ar zinātniekiem LU Bibliotēkas darba atskaitēs tiek minētas nākamajos gados notikušās konferences, parasti gada laikā tika rīkotas viena līdz divām konferencēm, jo šādas formas masu pasākuma sagatavošanai jāvelta ievērojams laiks un cilvēkresursu patēriņš.

Grāmatu apspriešana / Pārrunas par grāmatu / Grāmatu draugu klubs

Teorijā skaidrots, ka lasītāju konferenču bieži vien oficiālais parādes raksturs ar milzīgo cilvēku skaitu nerada nepiespiestības sajūtu, vēlmi aktīvi piedalīties un publiski izteikties. Tāpēc praktizē tādu masu darba formu kā grāmatu apspriešana (pārrunas par grāmatu, Grāmatu draugu klubs).¹⁹⁹ Var teikt, ka šī ir lasītāju konferences neformālā masu darba forma.

1953. gada 21. martā LU studentu kopmītnē Krišjāņa Valdemāra ielā 69 notika pārrunas par Viļa Lāča (1904–1966) romānu „*Uz Jauno krastu*”, Juliusa Fučika (1903–1943) fabulu „*Reportāža ar cilpu kaklā*” un Jurijs Trifonova (1925–1981) stāstu „*Studenti*”. „*Pārrunas rīkoja uz Bibliotēkas un Komjaunatnes organizācijas iniciatīvu, bet praktiski tās noorganizēja Bibliotēku zinātņu nodaļas studenti, kuri strādāja ražošanas praksi Bibliotēkā. Galvenās problēmas studenti iztīrāja pareizi, bet liels trūkums bija tas, ka runāja tikai tie studenti, kas iepriekš bija gatavojušies pārrunām*”.²⁰⁰

LU Bibliotēkā darbojās arī Grāmatu draugu klubs. 1967. gada LU Bibliotēkas darba atskaitē minēts, ka „... darbojas Grāmatu draugu klubs, kurā notika diskusijas par scenārijiem, par romānu Mihaila Bulgakova (1891 – 1940) romānu „*Meistars un Margarita*””.²⁰¹ Arī 1971. gadā laikraksts „*Padomju Students*” ziņo, ka „*Universitātes zinātniskajā bibliotēkā darbu ir sācis Grāmatu draugu klubs. Kluba pirmajā sanāksmē tika nolasīts apskats par nesen ienākušajām grāmatām un periodiskajiem izdevumiem – vairāk nekā tūkstoš eksemplāru pirmsrevolūcijas un padomju pirmskara publikācijām. Starp tiem visvērtīgākie ir zinātniskie darbi par krievu revolucionāro atbrīvošanās kustības vēsturi, krievu literatūru, filozofiju, mākslas un reliģijas vēsturi*”.²⁰² Līdz ar to var teikt, ka ziņas par kluba darbības pirmsākumiem dažādos avotos atšķiras.

Literārie vakari jeb pēcpusdienas

Literārie vakari jeb pēcpusdienas – parasti priekšlasījums par kādu literāru tematu ar sekojošiem mākslinieciskiem priekšnesumiem.²⁰³ No pētniecībai pieejamajiem dokumentiem var secināt, ka šī masu darba forma LU Bibliotēkā bija ļoti populāra.

Literārais vakars jeb pēcpusdiena pirmo reizi tika organizēts 1948. gada martā, kurā apsprieda krievu rakstnieka Nikolaja Ostrovska romānu „*Kā rūdījās tērauds*”. Pasākums notika LU Lielajā aulā, referātu nolasīja Filoloģijas fakultātes prodekāns docents Jānis Niedre, to papildināja arī neliela LU Bibliotēkas sarīkota izstāde. Noslēgumā pasākuma apmeklētāji noskatījās filmu „*Kā rūdījās tērauds*”.²⁰⁴ Tā paša gada septembrī tika organizēta dzejniekam Jānim Rainim veltīta literāra pēcpusdiena, kurā nolasīja referātu un aktieru izpildījumā skanēja fragmenti no lugas „*Uguns un nakts*”, pasākumu papildināja arī grāmatu izstāde.²⁰⁵

1958. gada aprīlī LU Bibliotēka sarīkoja literāru vakaru ar dzejnieku Andra Vējāna un Valda Rūjas piedalīšanos. Dzejnieki pastāstīja par savu darbu un nolasīja dzejoļus. Laikraksts „*Padomju Students*” to apraksta šādi: „*Pārsteidza labi sagatavotie priekšnesumi, nemaz nezinājām, ka mūsu Bibliotēkas klusie un nopietnie cilvēki slēpj sevi tādus talantus. Dzirdējām dziesmas un deklamācijas labā izpildījumā. Redzējām arī Valda Rūjas skeču „Vienmēr laipni”*”. *Jauki bija padejot nepieblīvētajā zālē.*

¹⁹⁹ Беляков, Л.В. Массовая работа библиотеки. Москва : [б.и.], 1973, 140.-144. lpp.

²⁰⁰ Egle, M. Atzīstams pasākums. *Padomju Students*, 1953, Nr. 9, 2. lpp.

²⁰¹ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1967 год.

²⁰² Флейшман, Л. Клуб любителей книги. *Padomju Students*, 1971, Nr. 17, 2. lpp.

²⁰³ Peile, E. Bibliotekāro terminu vārdnīca : krievu-latviešu un latviešu-krievu. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1957, 96. lpp.

²⁰⁴ Vanags, V. LVU Zinātniskās bibliotēkas pirmajā literatūras pēcpusdienā. *Padomju Students*, 1948, Nr. 6, 4. lpp.

²⁰⁵ LVA, 1340. f., 15. apr., 26. l., 6.-13. lpp.

Vispār vakarā visi jutās ļoti mājīgi un ērti. Tiešām vakara programma bija labi pārdomāta, netrūka arī tādu interesantu pasākumu, kā lotorija un amorpasts. Programmu saistoši vadīja biedrs Novackis."²⁰⁶

Par tradīciju izvērtās ikgadējie literārie vakari ar dzejniekiem un prozaiķiem – LU absolventiem. LU Bibliotēkas atskaitēs šādas tikšanās minētas kopš 1957. gada, bet personālijas nav norādītas. Dzejnieks Vitauts Ļūdēns laikrakstā "*Padomju Students*" informēja par vienu no pasākumiem, kas notika 1960. gada 18. maijā: "*LVU Zinātniskajā bibliotēkā skaista tradīcija – ik gadus rīkot tikšanos ar dzejniekiem un prozaiķiem – mūsu Universitātes absolventiem. 18. maijā, LVU Zinātniskās bibliotēkas lielajā lasītavā notika literārs vakars, kurā piedalījās Lija Brīdaka, Marta Bārbale, Harijs Gāliņš, Ints Lubējs un Jānis Plotnieks. Viņi pastāstīja par saviem radošajiem nodomiem un nolasīja jaunākos darbus. Savus dzejoļus lasīja arī LVU jaunie autori*".²⁰⁷

1963. gada 23. februārī LU Bibliotēka lasītājus aicināja uz krievu padomju rakstnieku daiļradei veltītu literāru pēcpusdienu. Sarīkojumu vadīja dzejnieks Jāzeps Osmanis, savus tulkotos krievu padomju rakstnieku darbus lasīja dzejnieks Jeronīms Stulpāns. Par krievu padomju dzeju stāstīja rakstnieks Boriss Kuņajevs, bija uzaicināti vairāki aktieri, priekšnesumu sniedza arī LU Bibliotēkas pašdarbības dziesmu ansamblis.²⁰⁸ 1967. gadā, par godu LOSR 50. gadadienai tika rīkots Oktobrim veltīts dzejas vakars ar LVU absolventu piedalīšanos.²⁰⁹

Šai darba formai zināmā mērā var pielīdzināt arī tikšanos ar ievērojamām personībām, jo arī šajos pasākumos bieži vien bez sarunām bija arī kāda mākslinieciska izpausme. 1961. gadā notika lasītāju tikšanās ar republikas komponistiem.²¹⁰ 1967. gadā, par godu LOSR 50. gadadienai tika rīkota tikšanās ar veterāniem – revolūcijas dalībniekiem.²¹¹

1970. gadā notika tikšanās ar Krievu drāmas teātra aktieri Igoru Hohlovkinu, kurš nolasīja Ļeņinam veltītu literāru montāžu. Notika tikšanās arī ar vienu no Salaspils memoriāla autoriem skulptoru Ļevu Bukovski un bijušo ieslodzīto rakstnieku Miervaldu Birzi.²¹² 1972. gadā uz tikšanos ar kolhoza „*Lāčplēsis*” piekšsēdētāju Edgaru Kauliņu un rakstnieku Pēteri Bauģi ieradās 115 cilvēki, šajā gadā tika izdota rakstnieka grāmata par kolhoza priekšsēdētāju „*Kad migla krīt*”.²¹³

1982. gada 19. novembrī sadarbībā ar LU Studentu klubu un Komjaunatnes komiteju tika rīkota tikšanās ar Latvijas dramaturgu sekcijas locekļiem – Gunāru Bebri, Silviju Radzobi, Jānis Jurkānu, Paulu Putniņu, Maiju Augstkalnu, Āriju Geikinu, Hariju Gulbi un Liliju Dzeni.²¹⁴ 1983. gadā kopā ar LU Studentu klubu organizēja tikšanos ar Dailes teātra režisoru Arnoldu Liniņu.²¹⁵

Mutvārdu žurnāls

Mutvārdu žurnāls jeb dzīvais žurnāls parasti bija veltīts kādam notikumam, parādībai vai personībai. Šīs darba formas mērķis – atklāt izvēlēto tematu no dažādiem aspektiem, apvienojot daudzveidīgu izziņas materiālu un izklaides elementus. Katrs žurnāls sastāv no piecām līdz sešām sadaļām jeb lappusēm, kas katra ilgst ap 20 minūtēm. Koncentrēts satura temata izklāsts apvienojumā ar dinamisku prezentācijas veidu ir galvenā prasība visiem mutvārdu žurnāla elementiem.²¹⁶ Laikrakstā „*Padomju Students*” publicētā afīša ļauj ieskatīties kādā no Bibliotēkas organizētā pasākuma programmām (8. attēls). Kā redzams, ir ievērotas visas teorijas prasības.

²⁰⁶ Ziedonis, I. Patīkama tikšanās. *Padomju Students*, 1958, Nr. 11, 2. lpp.

²⁰⁷ Ļūdēns, V. Literārs vakars. *Padomju Students*, 1960, Nr. 18, 4. lpp.

²⁰⁸ Līdere, Dz. Kā Zinātniskā bibliotēka sagaidīs krievu literatūras un mākslas nedēļu?

Padomju Students, 1963, Nr. 4, 1. lpp.

²⁰⁹ Laroze, L. Bibliotēka – Oktobrim. *Padomju Students*, 1967, Nr. 8, 2. lpp.

²¹⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1961 год.

²¹¹ Laroze, L. Bibliotēka – Oktobrim. *Padomju Students*, 1967, Nr. 8, 2. lpp.

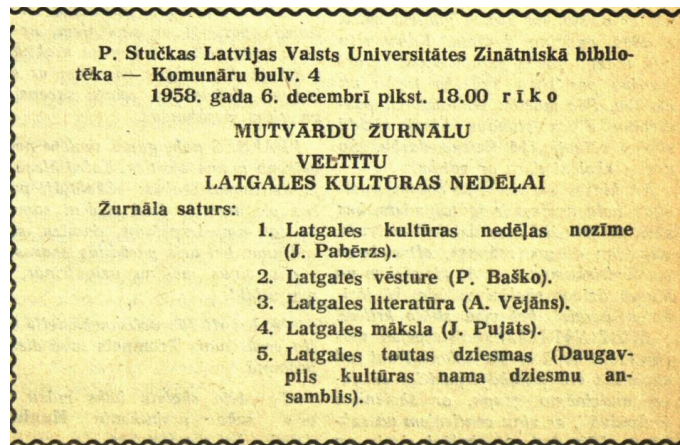
²¹² Отчет о работе НБ ЛГУ за 1970 год.

²¹³ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1972 год.

²¹⁴ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1982 год.

²¹⁵ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1983 год.

²¹⁶ Беляков, Л.В. Массовая работа библиотеки. Москва : [б.и.], 1973, 151.-152. lpp.



8. attēls. LVU ZB sludinājums laikrakstā „Padomju Students”.
Padomju Students, 04.12.1958.

Apskati

Apskats – koncentrēts stāstījums par drukātajiem izdevumiem, kurus vieno kopīga pazīme, piemēram, temats, noteikts laika periods.²¹⁷ Šo darba formu Bibliotēka bieži pielietoja, jo, salīdzinot ar pārējām formām, bija mazāk ieguldāmā darba.

Parasti to izmantoja, lai informētu par jaunumiem un dažādu tematu atklāsmei, piemēram, ar laikrakstā “*Padomju Students*” ievietotu ziņu aicināja apmeklēt apskatus: “1962. gadā LVU Zinātniskajā bibliotēkā 19. aprīlī un 3. maijā paredzēti apskati par sabiedriski – politiskās literatūras jaunumiem, 17. maijā – par ateistisko literatūru. Apskatus lasīs Zinātniskās bibliotēkas darbinieki un LVU mācībspēki. Biedri lasītāji! Laipni lūdzam apmeklēt literatūras apskatus!”²¹⁸ LU Bibliotēkas sagatavotie apskati bija tematiski daudzveidīgi, piemēram, 1964. gadā studentu grupām un kopmītnēs nolasīti 20 jaunākās literatūras apskati,²¹⁹ 1981. gadā pavisam notika 16 tematiskie apskati, ko nolasīja 33 reizes 480 cilvēkiem.²²⁰

Secinājumi

Pārskata periodā LU Bibliotēkai savs darbs bija jāveic samērā grūtos apstākļos – bija problēmas ar telpām, to nepietika un daudzas no tām bija bibliotēkas darbībai neatbilstošas, tikai 1957. gadā LU Bibliotēka varēja sākt apgūt ēku toreizējā Komunāru bulvārī 4. Šo iemeslu dēļ, kā jau rakstā minēts iepriekš, LU Bibliotēka lasītāju apkalpošanu varēja uzlabot tikai ar racionālāku, precīzāku darba organizāciju, pilnveidojot atsevišķus lasītāju apkalpošanas procesus. Kopumā LU Bibliotēka veica kvalitatīvu diferencētu lasītāju apkalpošanu, nodrošinot ar literatūru LU mācībspēkus, zinātniskos darbiniekus, aspirantus un studentus, sniedza bibliogrāfiskās uzziņas, kā arī organizēja saturīgus masu pasākumus. Tas viss sekmēja kvalificētu speciālistu izglītošanu.

Izmantotie informācijas avoti

1. Anonīmi. “Starmetis” bibliotēkā... *Padomju Students*, 1952, Nr. 3, 4. lpp.
2. Anonīmi. J.V. Staļina 70. dzimšanas dienai veltītajā izstādē Latvijas Valsts Universitātē. *Padomju Students*, 1949, Nr. 15, 1. lpp.
3. Anonīmi. Jauno grāmatu skate. *Padomju Students*, 1967, Nr. 21, 4. lpp.
4. Anonīmi. Lasītāju konference Studenti padomju literatūrā. *Padomju Students*. 1951, Nr. 25, 4. lpp.
5. Anonīmi. LVU Zinātniskajā bibliotēkā atklāta Staļina prēmijas laureātiem veltīta izstāde. *Padomju Students*, Nr. 9, 1. lpp.

²¹⁷ Turpat, 96. lpp.

²¹⁸ Paziņojums / LVU Zinātniskā bibliotēka. *Padomju Students*, 1962, Nr. 13, 4. lpp.

²¹⁹ LVA, 1340. f., 15. apr., 42. l., 4. lpp.

²²⁰ Отчет о работе НБ ЛГУ за 1983 год.

6. Anonīmi. LVU Zinātniskā bibliotēka iekārtojusi montāžu „Vecaiņu un atmatu apgūšana”. *Padomju Students*, 1954, Nr. 10, 2. lpp.
7. Anonīmi. LVU Centrālā bibliotēka. *Studentu Avīze*, 1940, Nr. 2, 5. lpp.
8. Anonīmi. LVU Centrālā bibliotēkā vēlēšanu propagandai iekārtots attiecīgs literatūras stends. *Studentu Avīze*, 1940, Nr. 8, 4. lpp.
9. Anonīmi. Mūsu lasītavā. *Padomju Students*, 1964, Nr. 18, 3. lpp.
10. Anonīmi. Oktobra revolūcijas svētku gadījumā Universitātes centrālā bibliotēka sarīko... *Studentu Avīze*, 1940, Nr. 1, 6. lpp.
11. Anonīmi. Par neklātienas mācībām LVU. *Jaunais Komunārs*, 1941, Nr. 11, 3. lpp.
12. Anonīmi. Raiņa piemiņas vakars Universitātē. *Padomju Students*, 1948, Nr. 27, 2. lpp.
13. Anonīmi. Sākušas darboties LVU bibliotēkas lasītavas. *Studentu Avīze*, 1941, Nr. 18., 3. lpp.
14. Anonīmi. Studenti gatavojas lasītāju konferencei. *Padomju Students*, 1951, Nr. 22, 4. lpp.
15. Bibliotēka – studentiem : intervija ar L. Larozi / intervēja R. Pavlova. *Padomju Students*, 1970, Nr. 907-15, 2. lpp.
16. Celmiņa, A. Tautas rakstnieks Andrejs Upīts pie LVU studentiem. *Padomju Students*, 1952, Nr. 27, 3. lpp.
17. Egle, M. Atzīstams pasākums. *Padomju Students*, 1953, Nr. 9, 2. lpp.
18. Kallase, T. Iepazīsimies! *Padomju Students*. 1971, Nr. 2, 2. lpp.
19. Kallase, T. Izstādes svētkiem. *Padomju Students*, 1960, Nr. 31, 4. lpp.
20. Kallase, T. SBA. Kas tas tāds? *Padomju Students*, 1970, Nr. 25, 2. lpp.
21. Kallase, T. Vēl par SBA. *Padomju Students*, 1972, Nr. 18, 2. lpp.
22. Kallase, T. Vienu nobeidzot, otru uzsākot. *Padomju Students*, 1972, Nr. 10, 2. lpp.
23. Kamdelis, R. Nevīžība un egoisms. *Padomju Students*, 1972. Nr. 16, 4. lpp.
24. Karma, T. Savdabīga izstāde. *Padomju Students*, 1961, Nr. 6, 3. lpp.
25. Kūle, L. Palīgs studentiem. *Padomju Students*, 1977, Nr. 20, 3. lpp.
26. Laroze, L. Bibliotēka – Oktobrim. *Padomju Students*, 1967, Nr. 8, 2. lpp.
27. Laroze, L. Latvijas Universitātes Bibliotēka. No: Latvijas Universitāte, 75. Rīga : Latvijas Universitāte, 1994, 359. lpp.
28. Latvijas Universitāte 90 gados : dzīve. Rīga : Latvijas Universitāte, 2009. 236, [2] lpp. : faksimili, ilustrācijas, portreti.
29. Latvijas Valsts universitātes vēsture, 1940-1990 / sastādītais un zinātniskais redaktors Dr.habil.hist. Heinrihs Strods ; Latvijas Universitāte. Rīga : Latvijas Universitātes žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds, 1999, 562 lpp.
30. Līdere, Dz. Kā Zinātniskā bibliotēka sagaidīs krievu literatūras un mākslas nedēļu? *Padomju Students*, 1963, Nr. 4, 1. lpp.
31. LVU zinātniskā bibliotēkā / Bibliotēka. *Padomju Students*, 1948, Nr. 16, 4. lpp.
32. Ļūdēns, V. Literārs vakars. *Padomju Students*, 1960, Nr. 18, 4. lpp.
33. Mūsu bibliotēkas izaugsme 120 gados : intervija ar Laimu Larozi / pierakstīja Gunta Leona. *Padomju Students*, 1982, Nr. 13, 4. lpp.
34. Novackis, H. Grāmatas jūs gaida! *Padomju Students*, 1952, Nr. 18, 4. lpp.
35. Novackis, H. Izmantojiet SBA apdomīgi! *Padomju Students*, 1964, Nr. 10, 4. lpp.
36. Novackis, H. Jaunievdums bibliotēkā. *Padomju Students*, 1958, Nr. 4, 2. lpp.
37. Novackis, H. LVU Zinātniskajā bibliotēkā. *Padomju Students*, 1953, Nr. 17, 5. lpp.
38. Odzeļeviča, O. Zinātniskā bibliotēka jauno mācību gadu uzsākot. *Padomju Students*,

- 1953, Nr. 19, 4. lpp.
39. Oriņš, D. Partijas vēstures īsā kursa iznākšanas 10. gadu jubileja LVU. *Padomju Students*, 1948, Nr. 29. 1. lpp.
 40. Par grāmatas godu un dažu studentu negodu / ZB Apkalpošanas nodaļas kolektīvs. *Padomju Students*, 1966, Nr. 25, 2. lpp.
 41. Paziņojums / LVU Zinātniskā bibliotēka. *Padomju Students*, 1962, Nr. 13, 4. lpp.
 42. Peile, E. Bibliotekāro terminu vārdnīca : krievu-latviešu un latviešu-krievu. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1957, 286, [1] lpp.
 43. Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātes Zinātniskā bibliotēka : vēsture, fondi, katalogi, lasītāju apkalpošana / [redaktori-sastādītāji P. Baško un L. Laroze]. Rīga : P. Stučkas Latvijas Valsts Universitāte, 1963, 67 lpp.
 44. Saleniece, A. Bibliogrāfiskais uzzīņu un informācijas darbs V. Lāča Latvijas PSR Bibliotēkā. No: *V. Lāča Latvijas PSR Bibliotēkas Raksti. IV*, Rīga : Zvaigzne, 1973, 258.-278. lpp.
 45. Treide, G. Latvijas Universitātes bibliotēka 20. gadsimta 40. gados : maģistra darbs. LU. Filoloģijas fakultāte. Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātņu nodaļa. Rīga, 1999, 85 lpp.
 46. Tūtere, L. Vajadzīga reta grāmata? Lūdzu! *Padomju Students*, 1969, Nr. 31, 2. lpp.
 47. Vanags, V. LVU Zinātniskās bibliotēkas pirmajā literatūras pēcpusdienā. *Padomju Students*, 1948, Nr. 6, 4. lpp.
 48. Voitišķe, M. Bibliotēku kopmītnei. *Padomju Students*, 1968, Nr. 627-5, 3. lpp.
 49. Voitišķe, M. Izstādes stāsta par brālīgo Ukrainu. *Padomju Students*, 1963, Nr. 17, 1. lpp.
 50. Voitišķe, M. LVU Zinātniskā bibliotēka – krievu kultūras nedēļai. *Padomju Students*, 1971, Nr. 27, 2. lpp.
 51. Voitišķe, M. Neraugoties uz grūtībām. *Padomju Students*, 1972, Nr. 14, 3. lpp.
 52. Zerfs, M. Universitātes bibliotēka. *Jaunais Komunārs*, 1941, Nr. 137, 6. lpp.
 53. Беляков, Л.В. Массовая работа библиотеки. Москва : [б.и.], 1973, 159,[1] lpp.
 54. Левина, Ф. Анализ отказов читателям : из опыта работы Научной библиотеки ЛГУ им. П. Стучки. **No:** *Bibliotekārās un bibliogrāfiskās apkalpošanas problēmas = Проблемы библиотечно-библиографического обслуживания = Problems of library and bibliographical service = Probleme der Bibliothekarisch-Bibliographischen Betreuung : [rakstu krājums] / V. Lāča LPSR Valsts bibliotēka. Rīga : Avots, 1989, 52.-[61.] lpp.*
 55. Словарь библиотечных терминов / Гос. б-ка СССР им. В.И. Ленина ; общ. ред. О.С. Чубарьяна ; сост. И.М. Сулова, Л.Н. Уланова. Москва : Книга, 1976, 222, [1] lpp.
 56. Флейшман, Л. Клуб любителей книги. *Padomju Students*, 1971, Nr. 17, 2. lpp.

Nepublicētie materiāli

57. Latvijas Valsts arhīva “*Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas Latvijas Universitāte*” fonds, LVA, 1340. f., 15. apr., 2., 3., 4., 7., 9., 11., 25., 26., 27., 29., 30., 31., 34., 35., 36., 37., 40., 41., 42., 43. l.
58. Atsevišķi materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu krājuma.
59. Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte. Zinātniskā bibliotēka. Отчет о работе НБ ЛГУ за ... г. / Латвийский государственный Университет им. П. Стучки. Научная Библиотека. Рига : Латвийский государственный Университет им. П. Стучки, 1968-1990.